

Kriza obiteljskog odgoja u razvijenom svijetu

Mavračić, Josipa

Master's thesis / Diplomski rad

2019

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:147:178660>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-09-02**

Repository / Repozitorij:

[University of Zagreb Faculty of Teacher Education - Digital repository](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ
(Zagreb)

DIPLOMSKI RAD

IME I PREZIME PRISTUPNIKA: Josipa Mavračić

TEMA DIPLOMSKOG RADA: Kriza obiteljskog odgoja u razvijenom svijetu

MENTOR: prof. dr. sc. Anka Jurčević – Lozančić

Zagreb, rujan 2019.

ZAHVALA

Prije svega zahvaljujem se svojoj mentorici prof. dr. sc. Anki Jurčević – Lozančić koja mi je svojim smjernicama i stručnim znanjem, nesebičnom podrškom i pomoći, lijepom riječi te konstruktivnim savjetima pomogla pri izradi ovoga rada.

Zahvaljujem se svim profesorima i asistentima, te kolegicama i kolegama sa studija što su vrijeme moga studiranja učinili smislenijim i zabavnijim.

Također, zahvaljujem svojoj obitelji, sestrama Zrinki i Ivani, te mami Ljiljani i najbližim prijateljima koji su bili uz mene, te mi pružili svu potrebnu pomoć tijekom studiranja. Zahvaljujem im što su bili veliki oslonac u organizaciji mojih studentskih obveza.

I na kraju, najveća hvala Josipu koji mi je pružio snagu i potporu za nastavak studija. Hvala ti na beskrajnom strpljenju, razumijevanju i ljubavi. Hvala ti za motivaciju, podršku i snagu koju si mi pružio u trenucima studiranja kada je bilo najteže.

Najiskrenije Vam hvala!

Josipa Mavračić

SADRŽAJ

SAŽETAK	1
SUMMARY	2
1. UVOD	3
2. OBITELJ	4
2.1. Tradicionalna i suvremena obitelj	5
3. OBITELJ KAO ODGOJNA ZAJEDNICA	8
3.1. Odgoj u užem i širem smislu	9
3.2. Obiteljski odgoj	10
3.2.1. Svrha i zadaci obiteljskog odgoja	11
3.2.2. Stilovi obiteljskog odgoja	11
3.2.3. Odnos obiteljskog odgoja i društva	14
4. ODGOJNA ULOGA OBITELJI	17
4.1. Uloga oca u odgoju djeteta	17
4.2. Uloga majke u odgoju djeteta	18
5. KVALITETAN OBITELJSKI ODGOJ	19
5.1. Skladni odnosi i potpuna obitelj	19
5.2. Obiteljsko ozračje	20
5.3. Pedagoška kultura roditelja i dobre ekonomske prilike	21
6. KRIZA OBITELJSKOG ODGOJA	22
6.1. Ekonomski utjecaji krize odgoja	22
6.2. Utjecaj rada izvan kuće	25
6.3. Promjene u sustavu vrijednosti	27
7. STANJE OBITELJI U REPUBLICI HRVATSKOJ	30
7.1. Obitelj u demografskom kontekstu	30
7.1.1. Razvodi u Republici Hrvatskoj	33
7.2. Utjecaj nezaposlenosti na obitelj u Hrvatskoj	36
7.3. Obiteljska i populacijska (demografska) politika Republike Hrvatske	38
8. ZAKLJUČAK	40
9. LITERATURA	41
POPIS GRAFIKONA	45
POPIS TABLICA	46
POPIS ILUSTRACIJA	47
IZJAVA O SAMOSTALNOJ IZRADI RADA	48

SAŽETAK

Obiteljski odgoj predstavlja prvi i najstariji oblik odgoja, koji ujedno temelj svakog drugog odgojnog djelovanja. Sukladno time, obiteljski odgoj je kontinuirani proces generacijske odgovornosti i pomaganja između roditelja, djece i drugih članova obitelji. Djetetu obiteljski odgoj pomaže u izgrađivanju osobnosti i razvijanju vlastitih sposobnosti. Suvremene obitelji izložene su velikim izazovima. Izložene su gospodarskom stresu i siromaštvu, izoliranom funkcioniranju, zahtjevima radnog mjesta koji su u suprotnosti sa obiteljskim potrebama, nezadovoljavajućoj adekvatnoj skrbi za djecu izvan obitelji, te čitavom nizu drugih potreba koje trebaju zadovoljiti. Sve navedeno utječe na obiteljski odgoj i neupitno ga dovodi u krizu. U ovome radu naglašava se značaj osnaživanja ili podrške roditeljima, usklađeno s roditeljevim resursima/potrebama.

Ključne riječi: dijete, obitelj, obiteljski odgoj, kriza.

SUMMARY

Family education represents the first and oldest form of education, which is at the same time the foundation of every other educational activity. Accordingly, family education is a continuous process of generational responsibility and support between parents, children and other family members. Family education helps children build personality and develop their own abilities. Modern families are exposed to great challenges. They are exposed to economic stress and poverty, isolated functioning, job demands that are contrary to family needs, unsatisfactory inadequate care for children outside the family, and a variety of other needs that they need to fulfill. All of this affects the family education and undoubtedly leads to a crisis. This paper emphasizes the importance of empowering or supporting parents, that has to be aligned with parents' resources/needs.

Keywords: child, family, family education, crisis.

1. UVOD

Na obitelj su oduvijek, u većoj ili manjoj mjeri, utjecale gospodarske promjene, a uslijed napretka čovječanstva dolazi do promjene na osobnom planu roditelja u smislu potreba za novim poslom, obrazovanjem, statusom u društvu i sl. Bez obzira jesu li te potrebe egzistencijalne, emocionalne ili fiziološke prirode, one nedvojbeno utječu na način življenja roditelja, ali i djece.

Suvremena obitelj više nije stalna zajednica niti statična jedinica što potvrđuju činjenice o sve brojnijim razvodima i rastavama, zamijenjenim ulogama oca i majke, zaposlenosti majke, poslovima koji podrazumijevaju dulja izbivanja iz obiteljskog doma, samohranom roditeljstvu i mnogim drugim. No, ono što najbolje pokazuje da se obitelj, a time i obiteljski odgoj, nalaze u krizi je sve veći porast posebnih ili drugačijih oblika ponašanja koje djeca iskazuju. Tako se kod velikog broja djece više ne razvija solidarnost, poštovanje moralnih vrijednosti i sposobnosti da vole, a njihovo cjelokupno emocionalno, psihološko i moralno stanje sve je nestabilnije.

U ovome radu naglašava se značaj obiteljskoga odgoja koji se nalazi u intenzivnim promjenama, te neki od razloga koji su tome pridonijeli.

Diplomski rad strukturno je razrađen u osam međusobno povezanih cjelina. U uvodnom dijelu opisan je sadržaj i struktura rada. U prvom dijelu rada definira se obitelj, dok se u drugom dijelu rada naglašava značaj interdisciplinarnog pristupa definiranju obitelji. Zatim su navedene razlike između suvremene i tradicionalne obitelji. Definirani su općeniti pojmovi odgoja kao i obiteljskog odgoja, te je istaknuta svrha i zadaci obiteljskog odgoja. U trećem poglavlju prikazan je odnos obiteljskog odgoja i društva. U četvrtom djelu rada, govori se o ulogama oca i majke u odgoju djece. Peta cjelina rada, pod naslovom „Kvalitetan obiteljski odgoj“ određuje temelje za kvalitetan obiteljski odgoj te ih pobliže razrađuje. Šesta cjelina rada informira o krizi obiteljskog odgoja te su jasno istaknuti ekonomski utjecaji krize odgoja, utjecaj rada izvan kuće, te utjecaj promjena u sustavu vrijednosti na krizu obiteljskog odgoja. U sedmoj cjelini prikazano je stanje obitelji u Republici Hrvatskoj. Posljednji dio rada čini zaključak u kojem je istaknuta najvažnija problematika ovoga rada.

2. OBITELJ

Obitelj je oduvijek bila temeljna društvena institucija koja se mijenjala kako se razvijalo i napredovalo društvo (Ljubetić, 2007). Moguće ju je sagledati sa različitih stajališta (primjerice prava, statistike, sociologije, psihologije, pedagogije itd.) što otežava njezino definiranje. Stoga, proizlazi potreba za interdisciplinarnim pristupom definiranja obitelji.

Maleš i Kušević (2011), ističu kako je obitelj dinamičan i promjenjiv sustav te da se mijenja zajedno s društvom kojega je dio. Autorice obitelj definiraju kao temeljnu društvenu zajednicu koja je u stalnoj interakciji sa svojim okruženjem. Jurčević – Lozančić (2016) također, naglašava kako obitelj nije statična jedinica koja ostaje nepromijenjena u svijetu koji se razvija. Ljubetić (2007), smatra kako je obitelj moguće sagledati i kao primarnu emocionalnu i socijalnu zajednicu roditelja i njihove djece (biološke, posvojene), koji žive zajedno i izvršavaju svoje obiteljske funkcije.

U psihološkom smislu, Bettelheim (1988, prema Ljubetić, 2007) obitelj definira kao interakciju njezinih članova, njihovih osjećaja jednih za druge i način kako su oni integrirani u dnevni život.

Promatrajući obitelj u kontekstu prava, obitelj nastaje iz propisanih zakonskih okvira, te je u uskoj vezi s pojmom braka. Prema članku 16., Opće deklaracije o ljudskim pravima, punoljetni muškarci i žene imaju pravo stupiti u brak i osnovati obitelj bez ikakvih ograničenja glede rase, državljanstva ili vjeroispovijedi. U Republici Hrvatskoj, Zakon o socijalnoj skrbi propisuje da je obitelj zajednica koju čine bračni ili izvanbračni drugovi, djeca i drugi srodnici koji zajedno žive, privređuju, ostvaruju prihod na drugi način i troše ga zajedno.

Definicija obitelji (prema preporuci Ujedinjenih naroda) glasi:

„Za potrebe popisa obitelj se u užem smislu definira kao obiteljski nukleus koji čine osobe u privatnom ili institucionalnom kućanstvu koje su u međusobnom odnosu muža i žene ili kao roditelji neoženjene (neudane) djece po krvi ili usvojenju. Obiteljski nukleus čini vjenčani par bez djece ili vjenčani par s neoženjenom (neudanom) djecom bilo koje dobi ili jedan roditelj s jednim ili više neoženjene (neudane) djece bilo koje dobi.“ (prema Ljubetić, 2007: str. 9).

Prema nama dostupnoj literaturi moguće je zaključiti da ne postoji jedna točna i univerzalna definicija koja bi opisala sve značajke obitelji. To potvrđuje i Ljubetić

(2007, str. 9) postavljajući pitanje: „Tko čini obitelj i je li obitelj uopće moguće jednoznačno odrediti?“, te konkretnije navodi:

„...pokušali smo doći do jedinstvene definicije obitelji, no nismo uspjeli, što je uglavnom i očekivano jer je gotovo nemoguće jednostavno odrediti tako složen fenomen kakav je obiteljski sustav.“ (Ljubetić, 2011: str. 76).

Očito iz tih razloga Jurčević – Lozančić (2016) ističe da definiranje obitelji postaje relativan pojam o kojem je sve teže raspravljati.

2.1. Tradicionalna i suvremena obitelj

Posljednjih stoljeća društvo je u cjelini izloženo brojnim i izraženim promjenama pod utjecajem globalizacije i inovacija. Navedeno potvrđuje često citirana Ljubetić (2007), navodeći kako su se društvena, gospodarska, politička, ali i druga povijesna dostignuća oduvijek zrcalila kroz obitelj kao zajednicu. Takvo društvo (u transformaciji), naglašava spomenuta autorica, zahtijevalo je i transformaciju obitelji u njezinoj strukturi, funkciji i vrijednostima.

Tradicionalnu obitelj karakterizira otac koji radi (uloga hranitelja), te majka koja ostaje kod kuće i preuzima brigu za kućanstvo i djecu. Uz roditelje i djecu, u tradicionalnu obitelj uključeni su i krvni srodnici obitelji, što ju čini više generacijskom obitelji (Rosić, Zloković, 2002).

Slika 1. Tradicionalna obitelj (više generacijska)

Izvor: <http://narodni.net/obitelj-obiteljske-svade-krozproslot/>

Jull (1996) smatra da uspješnost tradicionalne obitelji ovisi ponajprije o sposobnosti i spremnosti žene da se prilagođava suprugu, a cilj je odgoja disciplinirati dijete s ciljem prilagođavanja pravilima odraslih osoba.

U suvremenom se društvu javljaju novi modeli obitelji, kao što su obitelji nastale iz razvedenih brakova, izvanbračne veze ili samohrane majke. U tom smislu Maleš (2012), naglašava da je u suvremenoj obitelji važna tendencija dominacije osobnih interesa koji su u suprotnosti sa vrijednostima i zahtjevima života u zajednici. Primjerice, uloga majke u suvremenoj obitelji sve više jača, a obitelj karakterizira manji broj djece. Jačanje uloge žene i majke posebno ističe i Jull (1996) navodeći kako su dvadesetih godina 20. stoljeća žene počele jasno iskazivati svoje postojanje i zahtijevati uključivanje u društvenu i političku zajednicu. Suvremena obitelj razlikuje se od tradicionalne i po višoj razini obrazovanja roditelja te jačanju prava djeteta koji postaje ravnopravni član obitelji (Jurčević – Lozančić, 2005).

Slika 2. Suvremena obitelj

Izvor: <http://www.ljepotaizdravlje.hr/obitelj/trenuci-provedeni-s-obitelji-vrlo-su-dragocjeni>

Brojne su sličnosti i razlike između tradicionalne i suvremene obitelji, Jull (1996) kao temeljne razlike navodi razinu ljubavi, sigurnosti, ali i sukoba. Sličnosti i razlike u drugim komponentama ovih obitelji istaknute su u *Tablici 1*.

Tablica 1. Sličnosti i razlike tradicionalne i suvremene obitelji

STRUKTURA I NEKE TEMELJNE FUNKCIJE OBITELJI	TRADICIONALNA OBITELJ	SUVREMENA OBITELJ
Veličina obitelji	*Velike obitelji s četvero ili više djece	*Male obitelji bez djece (po vlastitoj odluci) *Obitelji s malim brojem djece
Struktura obitelji	*Otac-majka *Djed-baka *Drugi članovi rodbine	*Otac-majka *Samohrani roditelji (biološki ili nebiološki) *Razvedeni brakovi *Binuklearne obitelji *Majke i izvanbračna djeca
Stil odgoja djece u obitelji	*Autoritarni	*Autoritativni *Autoritarni *Permisivni
Odgojna funkcija	*Odgoj djece u obitelji	*Tendencija prebacivanja odgojne uloge obitelji na dr. osobe i institucije
Socijalizacija djece	*U obitelji	*Tendencija prebacivanja socijalizacijske funkcije izvan obitelji
Slobodno vrijeme	*Gotovo isključivo u obitelji	*Izvan obitelji
Briga o ekonomskoj sigurnosti	*Otac-zaposlen *Majka-kod kuće	*Otac i majka (ne) zaposleni *Pomoć mlađim članovima od starijih članova kućanstva

Izvor: Rosić i Zloković, 2003

3. OBITELJ KAO ODGOJNA ZAJEDNICA

Tijekom povijesti pojam odgoja se mijenjao i razvijao. Hrvatski jezični portal, pojam odgoja definira kao djelovanje (svjesno) na mlado biće u nastojanju da ono stekne osobine i navike koje su prihvaćene u društvu. Njime se prenose društveno – povijesna iskustva i kultura civilizacije na nove naraštaje (Leksikografski zavod Miroslav Krleža).

Definirajući odgoj iz konteksta pedagogije Jurčević – Lozančić (2005) ističe svjesno i namjerno ili nenamjerno djelovanje na socijalno ponašanje pojedinca. Odgoj kao učenje motiva, vrijednosti, stavova, interesa i navika predstavlja njegovo sagledavanje iz perspektive psihologije.

Gudjons (1994, prema Bilić, 2016) naglašava važnost odgoja navodeći da dijete na svijet dolazi kao „manjkavo biće“, te kao takvo nije spremno za preživljavanje u prirodi. Da bi moglo preživjeti, potrebna mu je briga i skrb odraslih, odnosno poticanje emocionalnog, socijalnog i kognitivnog razvoja u skladu s njegovim mogućnostima, te briga za psihički razvoj. Autorica definira odgoj iz konteksta pedagogije, te naglašava: „Čovjek može postati ČOVJEKOM samo odgojem.“ (Bilić, 2016: str. 73).

Općenito rečeno, odgoj predstavlja osnovno ljudsko pravo i potrebno ga je uvijek isticati. Iznimno ga je važno isticati jer dijete s njime nije upoznato, niti je u mogućnosti da ga samo zahtijeva i ostvari. Odrasli ga stoga trebaju itekako biti svjesni i nikako ga ne smiju djetetu uskratiti. Naprotiv, odrasli trebaju predstavljati kako metaforički naglašava Bezić (1988), „odvjetnike i branitelje“ navedenih prava.

Pri isticanju važnosti obitelji kao odgojne zajednice, brojni autori ističu kako je upravo obitelj prvo mjesto gdje se dijete susreće s odgojem i gdje odgoj zapravo počinje, odnosno gdje bi trebao početi. Ljubetić (2007) također naglašava da je odgoj proces koji se ponajprije odvija u obitelji, čiji su nositelji roditelji. Način na koji roditelji odgajaju dijete u velikoj mjeri određuje u kakvu će se osobu ono razviti smatraju Shaw i Wood (2009). Spomenuti autori naglašavaju važnost povezanosti i brige roditelja za dijete, jer upravo (ne)roditeljska skrb predstavlja najveću opasnost za daljnji razvoj djeteta.

Da odgoj polazi od obitelji govori i Vukasović (1990), navodeći da upravo u obitelji počinje djetetov život i njegovo odgajanje. Obitelj dakle predstavlja prvi, neko vrijeme i jedini odgojni čimbenik. Djetetu obitelj pomaže u izgrađivanju osobnosti i razvijanju vlastitih sposobnosti. Na sličan način obitelj promatraju Rosić i Zloković (2002), uspoređujući obitelj sa prvom i najvažnijom školom života u kojoj dijete stječe prva znanja, vještine, umijeća i navike.

Moguće je stoga uočiti, kako brojni autori naglašavaju da je obitelj prva prirodna škola humanizacije mladog čovjeka, odnosno predstavlja osnovnu društvenu grupu u kojoj se razvija, živi i funkcionira. Iako se odrastanjem smanjuje utjecaj obitelji na dijete, svatko od nas je na svoj način povezan s pojedinim članovima obitelji. Čini se da ta povezanost nikada ne prestaje.

3.1. Odgoj u užem i širem smislu

Uvidom u literaturu primjerice, Vukasović (2010), odgoj raščlanjuje na užu i širi smisao. Odgoj u užem smislu, kako navodi autor, usmjeren je njegovanju i oblikovanju osobnosti i pozitivnih ljudskih osobina. Težište se stavlja na osjećajno i voljno područje pojedinca, dok se rezultati odgoja očituju u društveno prihvatljivim uvjerenjima i stavovima, pozitivnom odnosu prema ljudima i ljudskim vrijednostima. Detaljno razmatrajući razliku između navedenih pojmova, spomenuti autor naglašava da sadržaj odgoja u užem smislu zapravo podrazumijeva formiranje pogleda na svijet, moralnih shvaćanja i uvjerenja te razvijanje pozitivnih osjećaja, osobina, volje i značaja. Odgoj u širem smislu obuhvaća sveukupnost pedagoškog djelovanja na sve sfere čovjekova bića. On se dakle odnosi na sva područja razvoja pojedinca, njegovu cjelovitu ljudsku osobnost. Prema nama dostupnim izvorima literature, može se ukratko istaknuti da su sastavni dijelovi odgoja u širem smislu: tjelesni, intelektualni, moralni, estetski i radni odgoj.

Bilić (2016) daje kratak prikaz područja odgoja u širem i užem smislu. Navodeći rezultate brojnih istraživanja provedenih kod nas i u svijetu, autorica naglašava da je odgoj u užem smislu ograničen na afektivno područje, dok odgoj u širem smislu uz afektivno područje obuhvaća i psihomotoričko te kognitivno.

Slika 3. Odgoj u širem smislu

Izvor: Matijević, Bilić, Opić, 2016

3.2. Obiteljski odgoj

Obiteljski odgoj, prema hrvatskoj enciklopediji, definiran je kao proces društvenog i emocionalnog oblikovanja čovjekove osobnosti unutar obitelji. Obiteljski odgoj predstavlja kontinuirani proces generacijske odgovornosti i pomaganja između roditelja, djece i drugih članova obitelji. Stevanović (2000) govoreći o obiteljskom odgoju ističe kako je to prvi i najstariji oblik odgoja, koji ujedno predstavlja temelje svakog drugog odgojnog djelovanja. Koliko su zapravo obiteljski odgoj i uloga obitelji važni i značajni za dijete, vidljivo je i u potrebi donošenja različitih zakonskih okvira koji ih reguliraju. U Republici Hrvatskoj to je prvenstveno Ustav Republike Hrvatske, a zatim i drugi zakonski propisi.

Obiteljski odgoj, proučavaju mnoge znanstvene discipline. Iz područja pedagogijske znanosti, obiteljskim odgojem bavi se obiteljska pedagogija. Riječ je o znanstvenoj disciplini čiji je predmet proučavanje smisla, uvjeta i zakonitosti obiteljskog odgoja i njegovog unapređenja kako navodi Rosić (1998). Drugim riječima, obiteljska pedagogija istražuje odgoj u obitelji od rođenja djeteta i tijekom cijelog razdoblja u kojem obitelj ima utjecaj na dijete. Obiteljska pedagogija na pedagoški način osmišljava odgojni proces u uvjetima obiteljskog života (Maleš i Kušević, 2011).

U skladu s navedenim važno je istaknuti bitna načela obiteljske pedagogije koja proučava obiteljski odgoj i njegove specifičnosti, uočava i formulira zakonitosti te obogaćuje pedagogijske spoznaje. Na temelju postignutih pedagogijskih spoznaja razrađuje teorijske osnove (smisao, svrhu, zadatke, načela, sadržaj, organizaciju, činitelje, metode, sredstva, postupke) za unapređivanje obiteljskog odgoja. Drugim

riječima, znanstveno – kritički vrednuje postignuća obiteljskog odgoja i obiteljske pedagogije (Predavanja iz kolegija Obiteljska pedagogija, 2014).

3.2.1. Svrha i zadaci obiteljskog odgoja

Temeljnu svrhu obiteljskog odgoja predstavlja razvitak i izgrađivanje sposobnog, čestitog, marljivog i uljuđenog čovjeka, kako to naglašava Vukasović (1990). U skladu s općim odgojnim ciljem, obitelj postavlja osnove tjelesnoga, intelektualnog, moralnog, estetskog i radnog odgoja, pa se i njeni zadaci očituju u ostvarivanju odgojnih vrijednosti na tim temeljnim odgojnim područjima. Spomenuti autor nadalje ističe, da se zadatak obiteljskog odgoja u području tjelesnog odgoja, očituje u osiguravanju potrebnih uvjeta za život i razvitak djeteta.

Intelektualni zadatak odgoja obuhvaća poticanje razvijanja različitih interesa, intelektualne radoznalosti, poticanje razvitka sposobnosti zamjećivanja, predočavanja, rasuđivanja, kritičkog i stvaralačkog mišljenja.

Moralna zadaća obiteljskog odgoja uočava se u vidu pružanja savjeta i primjera istinskih ljudskih odnosa u obitelji (nesebičnost, suradnja, razumijevanje, uvažavanje...). Moralna je zadaća obiteljskog odgoja i stavljanje djeteta u priliku aktivnog moralnog djelovanja u primjerice igri, radnim zadacima ili u kontaktima s drugim članovima obitelji.

Sposobnost uočavanja, doživljavanja, stvaranja i vrednovanja lijepog, odnosi se na estetski zadatak. To podrazumijeva da je dijete okruženo lijepim i upućivano na ljepotu u prirodi i neposrednoj okolini.

Radnim zadatkom obiteljskog odgoja smatra se uključivanje djeteta u obiteljske poslove. Naravno, zadaci trebaju biti manji, u skladu s njihovim mogućnostima i snagom. Samo na taj način, djeca će moći razvijati i steći radne navike, pozitivan odnos prema radu, te izgrađivati osjećaj vlastitih dužnosti i odgovornosti.

3.2.2. Stilovi obiteljskog odgoja

Iako se značaj stilova obiteljskog odgoja često navodi u literaturi, za potrebe naslova ovoga rada, ukratko ćemo ih objasniti u daljnjem tekstu ovoga rada.

U namjeri da odgajaju svoje dijete, kako ističe Jurčević – Lozančić (2005), roditelji se priklanjaju nekom od odgojnih stilova. Prema Petani (2011), stilovi roditeljskog odgoja proizlaze iz odgojnih ciljeva i roditeljske vrijednosti koje žele postići u razvoju djeteta. Čudina – Obradović i Obradović (2006, prema Jurčević – Lozančić, 2016) dodaju da roditeljski odgojni stil predstavlja ukupnost roditeljskih stavova prema djetetu, te emocionalno ozračje unutar kojega se odvijaju roditeljski postupci. Lacković – Grgin (1977, prema Ljubetić, 2007), smatra da odgovor djeteta, odnosno rezultat određenog stila odgoja, najbolje pokazuje ponašanje djeteta.

Različite su tipologije roditeljskih stilova, no kako ističe Baumrind (1971, prema Petani, 2011), najčešće ih se promatra kroz dvije dimenzije:

1. emocionalna toplina i roditeljsko razumijevanje: količina prihvaćanja, podrške, ljubavi i ohrabivanja koju roditelji pružaju djetetu
2. roditeljski nadzor i roditeljski zahtjevi: razine očekivanja zrelog, odgovornog ponašanja djeteta, te nadzora djeteta i uvida u ono što se događa u njegovu životu (str. 108)

S obzirom na te dvije dimenzije autorica izdvaja četiri roditeljska odgojna stila:

1. Autoritarni (autokratski) odgojni stil
2. Permisivni (popustljiv) odgojni stil
3. Autoritativni (demokratski) odgojni stil
4. Indiferentni (nemarni) odgojni stil

Prema Petani (2011), autoritarni (autokratski) odgojni stil ima tendenciju oblikovati, kontrolirati i vrednovati ponašanje djeteta. Autoritarni roditelji, nisko su na dimenziji topline, a visoko na dimenziji kontrole. Vrednuju poslušnost, preferiraju kažnjavanje i nametanje pravila kao način odgoja djeteta. Kako ističu Maccoby i Martin (1983, prema Brković 2009), takvi roditelji smatraju da dijete mora znati „gdje mu je mjesto“, a karakteristični su i po tome što ne potiču razgovor s djecom. Jurčević – Lozančić (2016) naglašava kako su djeca odgajana ovim odgojnim stilom na društvenom području nesigurna i kruta prema sebi i drugima. Na emocionalnom području iskazuju povučenost ili neprijateljsku raspoloženost, dok u akademskom smislu ne znaju izvršiti svjestan izbor ponašanja (zabrinutost za reakciju roditelja).

Permisivni (popustljiv) odgojni stil imaju roditelji koji su visoko na dimenziji topline i nisko na dimenziji kontrole, objašnjava Petani (2011). Takvi su roditelji emocionalno osjetljivi, no postavljaju mala ograničenja na djetetova ponašanja. Prema Brković (2009), permisivni roditelji ne kažnjavaju djecu, postavljaju malo zahtjeva, te smatraju kako usmjeravanje i oblikovanje djetetovog ponašanja nije njihov zadatak. Da takav odgojni stil uvjetuje izostanak djetetove odgovornosti tvrdi i Jurčević – Lozančić (2016) u svojoj knjizi s naslovom Socijalne kompetencije u ranome djetinjstvu. Autorica ističe da djeca permisivnog odgojnog stila, na društvenoj razini imaju slabu samokontrolu impulsa, te djeluju sebično. U emocionalnom smislu često reagiraju nezrelo, agresivno izražavaju frustracije. Na akademskom području iskazuju manju kompetentnost.

Autoritativni (demokratski) odgojni stil je karakterističan za roditelje koji su visoko na dimenziji topline i kontrole. Takvi su roditelji brižni i osjetljivi prema svojoj djeci, ali nasuprot toga, postavljaju jasne granice. Ohrabruju dijete u samostalnom mišljenju i odlučivanju, te im omogućuju osjećaj kompetentnosti (Petani, 2011). Za Brković (2009) autoritativni roditelji su oni koji oslušuju djetetove potrebe, te uzimaju u obzir njegove stavove, čak i kritike. To potvrđuje i Petani (2011), navodeći da zbog toga što takvi roditelji uvažavaju djetetovo mišljenje, dijete poštuje i prihvaća njihov autoritet. Upravo autoritativni roditelji, naglašava Jurčević – Lozančić (2016), najbolje uspijevaju u odgoju svoje djece postižući najvišu razinu autonomije i socijalne kompetencije. Također, autorica ističe da djeca odgajana autoritativnim odgojnim stilom postižu uspjeh na sve tri razine. Na društvenoj razini ona su aktivna u okolini, asertivna s prijateljima i vlastitim potrebama. Empatična su i puna razumijevanja, samostalna, te imaju razvijenu samokontrolu. Na taj su način uspješna i na emocionalnoj razini. U akademskom području, ističe se njihova kompetentnost i zadovoljstvo osobnim postignućima.

Indiferentni (nemarni) odgojni stil prema Brković (2009), karakterizira roditelje koji se u odgajanje svog djeteta uključuju samo onoliko koliko je minimalno potrebno. Ne postavljaju pred dijete visoke zahtjeve, ne uključuju se u njegove aktivnosti, niti iskazuju interes za upoznavanje djetetovih želja i potreba. Indiferentnim roditeljima, Petani (2011) smatra roditelje koji su nisko na dimenziji topline, ali i dimenziji kontrole. U odnosu na ostale roditelje, oni su najmanje

emocionalno angažirani. Djeca indiferentnih roditelja, tvrdi Jurčević – Lozančić (2016), na društvenoj razini iskazuju slabije razvijene socijalne vještine. Česte promjene raspoloženja, neposlušnost te izražavanje frustracija prema sebi, iskazuju na emocionalnoj razini. Na akademskoj su razini manje kompetentna.

Slijedom svega navedenog, moguće je istaknuti da roditeljski odgojni stil predstavlja cjelokupno emocionalno ozračje unutar kojeg se odvijaju sva međudjelovanja roditelja i djeteta. U skladu s time, navedeno je moguće shematski prikazati na slijedeći način:

Tablica 2. Pojednostavljeni prikaz četiri stila roditeljskog odgoja

RODITELJSKI ODGOJNI STIL	RAZINA DIMENZIJA (TOPLINA I NADZOR)
Autoritativni stil	(+toplina, +nadzor)
Autoritarni stil	(-toplina, +nadzor)
Permisivan stil	(+toplina, -nadzor)
Indiferentan stil	(-toplina, -nadzor)

Izvor: Predavanja iz kolegija Obiteljska pedagogija, 2014

3.2.3. Odnos obiteljskog odgoja i društva

Proučavajući literaturu, moguće je uočiti kako autori naglašavaju međusobnu neodvojivost odgoja i društva. Odgoj je zapravo velika društvena potreba, kako za dijete tako i za samo društvo. Od davnina je poznato da početak djetetovog razvoja započinje u kontaktu s majkom, nastavlja se u krugu obitelji, pa onda i u krugu šireg društva (Bezić, 1988).

Stoga je razumljivo, da je i sam obiteljski odgoj od iznimne važnosti za društvo. Ili još konkretnije kako to navodi suvremena autorica Ljubetić (2007), djeca odgojem u obitelji, postaju i odraz društva u kojem žive. No, iako roditelji stvaraju temelje i najvažniji su za odgoj svoga djeteta, Jurčević – Lozančić (2016) ističe da je obitelji potrebna i podrška društva. Drugim riječima, u odgoju djece, neisključiva je i odgovornost društva.

Da je obitelji potrebna pomoć pri odgoju djece, tvrdi i Stevanović (2000). Autor navodi da obitelj, sama za sebe, nema sve potrebne uvjete za provođenje raznovrsnih odgojnih aktivnosti i sadržaja, te je stoga upućena društvu kao široj zajednici. Obiteljski se odgoj mijenja sporije od društva i društvenih odnosa. Zasnovan je na pozitivnoj tradiciji i ispitanim vrijednostima, te kao takav predstavlja okosnicu svakog budućeg zdravog društva.

Dužnost društva u pomaganju obitelji, određena je i Konvencijom UN – a o pravima djeteta (1989), gdje se roditeljima dodjeljuje pravo na podršku države u ispunjavanju roditeljskih odgovornosti.

„Države stranke će, ovisno o nacionalnim prilikama i svojim mogućnostima, poduzeti odgovarajuće mjere pomoći roditeljima i drugim osobama koje su odgovorne za dijete...“ (Konvencija UN – a o pravima djeteta, 1989:str. 11)

„...dužne su roditeljima osigurati potporu kako bi oni mogli osigurati skrb i što kvalitetniji odgoj svojoj djeci.“ (Konvencija UN – a o pravima djeteta, 1989:str. 2)

Zaključuje se kako je potreba ulaganja društva u obitelj neupitna. Ulaganje u obitelj, predstavlja i ulaganje u budućnost svakog društva, jer glavnina problema u društvu proizlazi iz obiteljskih odnosa. Društvo koje ne ulaže u obiteljski odgoj, kasnije će morati ulagati u institucije čiji je zadatak „popravak“ propusta, upravo obiteljskog odgoja. (Opić, 2016)

Slika 4. Mogući načini uključivanja društva u obiteljski odgoj

DRUŠTVO
<ul style="list-style-type: none">• osigurati različite kvalitetne programe i sadržaje u kojima djeca mogu provoditi slobodno vrijeme• osigurati različite mehanizme interakcije s roditeljima i djecom• organizirati različite institucije koje će pružati stručnu pomoć obiteljima i djeci• osigurati mehanizme kojima će se prevenirati rizična ponašanja i obeshrabrivati nasilje, neprimjereni briga o djeci i druga rizična ponašanja.• razvijati mehanizme socijalne, zdravstvene, edukativne, psihološke, pravne i drugih oblika zaštite i pomoći djeci• i dr.

Izvor: Rosić i Zloković, 2002

Suvremena obitelj više nije stalna zajednica niti statična jedinica što potvrđuju činjenice o sve brojnijim razvodima i rastavama, zamijenjenim ulogama oca i majke, zaposlenosti majke, poslovima koji podrazumijevaju putovanja i dulja izbjivanja iz obiteljskog doma, samohranom roditeljstvu, homoseksualnim brakovima i mnogim drugim.

Svi mi koji smo se opredijelili za rad s djecom rane i predškolske dobi često se pitamo: „Je li važnija struktura ili kvaliteta odnosa između roditelja i djece?“ (Maleš, 2011). Iako su rezultati znanstvenih istraživanja ponekad kontradiktorni, za nas kao odgojitelje najvažnije je da se niti jedno dijete ne smije loše osjećati zbog svoje obiteljske situacije, naglašava spomenuta autorica.

S obzirom da je obitelj nezamjenjiva odgojna zajednica roditelja i djece, o tome će se nešto više reći, u tekstu koji slijedi.

4. ODGOJNA ULOGA OBITELJI

Kako je već ranije istaknuto u prethodnom tekstu ovog rada, obitelj je najstarija ljudska institucija i tijekom povijesti se mijenjala njezina odgojna uloga. Obitelj oduvijek predstavlja prvi i najvažniji odgojni čimbenik, što je vidljivo i iz Konvencije UN – a o pravima djeteta (1989):

„ Roditelji ili zakonski skrbnici snose najveću odgovornost za odgoj i razvoj djeteta. Dobrobit djeteta mora biti njihova temeljna briga.“(str. 8)

Prema Jurčević – Lozančić (2005), značaj odgojne uloge obitelji i roditelja, proteže se tijekom svih razdoblja života. Dijete se u ranoj dobi poistovjećuje sa roditeljima, te mu oni predstavljaju uzor. Upravo su iz toga razloga, u odgoju djeteta jednako važne uloga majke, ali i uloga oca. Ulogu majke i oca, navodi autorica, karakterizira međusobna komplementarnost, te recipročna povezanost, iz čega proizlazi potreba za detaljnijim objašnjenjem njihovih uloga u odgoju. Danas se govori o novoj slici i kvaliteti zajedničkog života u suvremenim društvenim odnosima ili o kulturi i podjeli rada u majke i oca u obitelji.

4.1. Uloga oca u odgoju djeteta

Tek se u posljednja dva desetljeća prošlog stoljeća, počinje pridavati važnost očevima i njihovoj ulozi u odgoju djece. Razlog tome proizlazi iz povećanja broja obitelji samohranih majki, te sve većem broju obitelji u kojima je i majka zaposlena. Uključenost očeva u odgoj djece postaje sve važnije pitanje preživljavanja obitelji (Čudina – Obradović i Obradović, 2006).

Istraživanja potvrđuju postepeno povećanje uključenosti očeva u odgoj djece, te utjecaj očeva na razvoj djece. Stotine istraživanja provedenih kod nas i u svijetu pokazuju da djeca koja odrastaju uz angažiranog oca iskazuju manje problema u ponašanju, manje su izložena oblicima rizičnog ponašanja, a imaju i veće akademske ambicije. Primjerice, očeva igra s djetetom, poticanje djeteta i razgovori s djetetom o njegovim problemima znatno utječu na socijalno – emocionalni razvoj, prilagodbu i životno zadovoljstvo djeteta u odrasloj dobi. Na taj način, očevo potiču i djetetov intelektualni razvoj, društvenu kompetenciju i osjećaje uspješnosti. Pozitivni emocionalni ton i očevo izražavanje ljubavi prema djetetu doprinose odsutnosti agresije. Očeva uključenost u odgoj povećava njegovu bliskost sa ženom, njezino zadovoljstvo

te ukupnu obiteljsku kvalitetu (Florsheim, Tolan i Gorman – Smith, 1998; Pleck, 1997; Rohner, 1998; prema Čudina – Obradović i Obradović, 2006).

4.2. Uloga majke u odgoju djeteta

Važnost majčine uloge u životu i razvoju djeteta vidljiva je već od samog početka djetetovog života. Kako ističe Jurčević – Lozančić (2005), na početku života dijete je potpuno ovisno o skrbi svoje okoline, gdje je najvažniji lik majke. Izostajanje majčine ljubavi u ranom djetinjstvu, osim negativnog utjecaja na daljnji razvoj djeteta, ima vidljive posljedice i u odrasloj dobi. Stoga je djetetu, kako smatra autorica, uvijek potrebna majčina prisutnost, ohrabrenje, te usmjeravanje prema sigurnoj samostalnoj osobi. Svojim cjelokupnim pristupom, majka prepoznaje i zadovoljava djetetove potrebe, a time se ističe i obostrano zadovoljstvo. Obostrano zadovoljstvo majke i djeteta, ima velik značaj za razvoj uzajamnih prisnih odnosa i daljnji emocionalni i psihički razvoj djeteta.

Uloga majke u odgoju djeteta, ponajviše je vidljiva u utjecaju na djetetovu sposobnost emocionalne regulacije. Ukoliko su majke vedre i senzitivne, te nastoje odgovoriti na djetetove potrebe, pozitivno će doprinijeti razvoju sposobnosti djetetovog ovladavanja vlastitim emocijama. Djeca majki zainteresiranih i osjetljivih za njihove potrebe, imaju bolju povezanost s majka, te bolje podnose frustracije. Privrženost s majkom očituje se kasnije u uspostavljanju društvenih odnosa s osobama izvan kruga obitelji (NICHD, 2004; prema Čudina – Obradović i Obradović, 2006).

5. KVALITETAN OBITELJSKI ODGOJ

Kada se govori o obiteljskom odgoju i njegovom kvalitetnom utjecaju na razvoj djeteta, Opić (2016) smatra da ponajprije treba krenuti od onoga što odgoj u obitelji nije. Autor stoga navodi sljedeće:

- *Djeca nisu preslika odraslih* – imaju pravo na izbor
- *Odgoj nije dresura*
- *Odgoj nije anarhija* – djeca imaju prava ali i obveze
- *Odgoj se ne nadoknađuje novcem* – propušteno vrijeme s djecom ne nadoknađuje se darovima
- *Odgoj nije fizičko kažnjavanje* – poželjni su samo određeni nefizički oblici kazni kada dijete ne obavi dogovoreni zadatak.

Kako bi obiteljski odgoj imao kvalitetan odgojni utjecaj na dijete, bitno je da ima određene predispozicije, naglašava Rosić (1998). Temeljni uvjeti za kvalitetan obiteljski odgoj su:

- skladni odnosi i potpuna obitelj
- adekvatna obiteljska atmosfera/ozračje
- pedagoška kultura i zrelost roditelja
- dobre ekonomske (gospodarske) prilike.

Spomenuti autor naglašava da tek nakon što zadovolje osnovne uvjete obiteljskog odgoja, roditelji su u mogućnosti krenuti prema realiziranju zadataka i sadržaja obiteljskog odgoja.

5.1. Skladni odnosi i potpuna obitelj

Za kvalitetni obiteljski odgoj, najvažniji su skladni odnosi unutar obitelji. Prema Stevanoviću (2000) dijete na život gleda kroz odnose u obitelji, te mu je obitelj ogledalo života. Dijete prihvaća i oponaša odnose odraslih, što utječe na oblikovanje njegovih stavova, navika i sl. Navedeno potvrđuje Jurčević – Lozančić (2005), ističući da odnosi koje dijete nauči u ranom djetinjstvu predstavljaju temelj i osnovu kasnijih odnosa s drugim osobama.

Da obitelj djetetu predstavlja ogledalo života, smatra i Jurčević – Lozančić (2011) navodeći kako dijete uči ono što doživljava, te je usmjereno prema roditelju

koji ga potom osobnim primjerom usmjerava prema životnim vrijednostima. U skladu s time, Juul (1996) potvrđuje da djeca trebaju biti u kontaktu s odraslima, koji se ponašaju ljudski i društveno, kako bi i ona sama mogla razvijati svoje osobine, kako ljudske tako i društvene.

Biketa Caktaš i Ivanušec (2014) također ističu da djeca promatranjem roditelja razvijaju svoje osobine. Autorice tvrde da su jednako važni međusobni odnosi roditelja, ali i drugih članova obitelji, jer i oni privlače djetetovu pozornost. Štoviše, dijete ih promatra, prihvaća i oponaša. Dobri i skladni odnosi unutar obitelji osiguravaju stabilnost i ugodnu atmosferu za sve njezine članove.

Slika 5. Djeca uče ono što doživljavaju, ono s čime žive

Izvor: <http://www.pcskolarac.info/2015/09/djeca-uče-ono-s-čim-žive.html>

5.2. Obiteljsko ozračje

Skladni, dobri i kvalitetni odnosi unutar obitelji, predstavljaju temelj obiteljskog ozračja. Lacković (2010) obiteljsko ozračje definira kao životni prostor koji pojedinca veseli, opušta, djeluje zaštitnički i poticajno, ili ga odbija i plaši ako u njemu izostaju ljubav i razumijevanje. Prema Ljubetić (2007) zdravo obiteljsko ozračje povezuje se sa pozitivnim doživljajem vlastite vrijednosti, direktnom, jasnom i iskrenom komunikacijom, te fleksibilnim pravilima ponašanja. Iz tih razloga, dužnost je roditelja pružiti djeci takvo zdravo, vedro i toplo ozračje, u kojem će ona razvijati pozitivne osobine ličnosti kao temelj za zdrav psihički razvoj.

Međutim, nasuprot tome odrastanje u situacijama dugotrajnog nezadovoljstva i tjeskobe, te nerazjašnjenih odnosa, karakterizira loše obiteljsko ozračje. Prema Lacković (2010) takvo nekvalitetno ozračje za dijete, doprinosi njegovom emocionalnom i psihičkom nemiru.

5.3. Pedagoška kultura roditelja i dobre ekonomske prilike

Kada bismo pokušali pronaći odgovor na pitanje što zapravo utječe na pedagošku kulturu roditelja i kako se ono prepoznaje, tada bismo ponajprije istaknuli da je to ponašanje roditelja temeljeno na najboljem interesu djeteta. Navedeno podrazumijeva njegu, osnaživanje, nenasilje, priznanje i vođenje koje podrazumijeva i postavljanje granica djetetu da bi ono moglo razviti svoje pune potencijale. Pedagoška kultura i zrelost roditelja temelji se na poštivanju i podupiranju prava djeteta, na načelima nediskriminacije.

Roditelji mogu uspješno i kvalitetno odgajati svoje dijete samo ako su psihički, socijalno, emocionalno i moralno stabilne i zrele osobe. Pedagoškom kulturom roditelja, Rosić (1998) smatra razinu znanja i sposobnosti koje su roditeljima potrebne za odgoj njihove djece. Manjkavost pedagoške kulture može dovesti do teških odgojnih problema, koji se kasnije mogu manifestirati u odgojnu zapuštenost.

Dobre ekonomske prilike, odnosno ekonomske prilike obitelji, omogućuje osiguranje prijeko potrebnih uvjeta za život i razvoj njihovih sposobnosti. Obitelji dobrog ekonomskog stanja, ističe Rosić (1998), u mogućnosti su djetetu osigurati osnovna materijalna sredstva – stambena, zdravstvena, prehrambena i slično. No, autor ističe da se upravo u takvim obiteljima često javlja razvojna devijacija, kao rezultat pretjeranog darivanja i ispunjenja svih djetetovih želja.

6. KRIZA OBITELJSKOG ODGOJA

Tijekom povijesti, obitelj je doživjela niz značajnih promjena. Neupitno je da su se opća društvena kretanja odražavala na promjene u strukturi i funkcioniranju obitelji. Unatoč razdobljima društvenih tranzicija, u kojima se obitelj mijenjala i prolazila krize, obitelj kako se to često ističe, nije nestala. Prema Maleš i Kušević, (2011) obiteljska kriza predstavlja znak za potrebom mijenjanja sustava vrijednosti, strukture ili drugih čimbenika koji onemogućuju funkcioniranje obiteljskih procesa. Različite su okolnosti koje obitelj čine krhkom, nestabilnom i sklonom krizama. No, ono što najbolje pokazuje da se obitelj, a time i obiteljski odgoj, nalaze u krizi je sve veći porast posebnih ili drugačijih oblika ponašanja koje djeca iskazuju. Suvremene obitelji izložene su zaista velikim izazovima. Izložene su gospodarskom stresu i siromaštvu, izoliranom funkcioniranju, zahtjevima radnog mjesta koji su u konfliktu s obiteljskim potrebama, nezadovoljavajućoj adekvatnoj skrbi za djecu izvan obitelji, te čitavom nizu drugih potreba koje trebaju zadovoljiti. Sve navedeno utječe na obiteljski odgoj i neupitno ga dovodi u krizu (Arendell, 1997; prema Ljubetić, 2007).

Jurčević – Lozančić (2016) govoreći o društvenim promjenama i krizi odgoja, naglašava smanjenje odgojnog utjecaja roditelja. Autorica naglašava da brojne društvene promjene u velikoj mjeri onemogućuju roditeljska nastojanja za ostvarenjem poticajnog obiteljskog konteksta za odgoj i razvoj djece. Da se obiteljski odgoj nalazi u krizi, tvrde i Shaw i Wood (2009) navodeći da se kod velikog broja djece više ne razvija solidarnost, poštovanje moralnih vrijednosti i sposobnosti da vole, a njihovo cjelokupno emocionalno, psihološko i moralno stanje na vrlo je niskoj točki.

Kao što je navedeno, različite su okolnosti koje dovode do takvog stanja djece, odnosno krize odgoja. Neki od razloga koji utječu na krizu obiteljskog odgoja, pojašnjeni su u nastavku rada.

6.1. Ekonomski utjecaji krize odgoja

Za funkcioniranje i život obitelji, jedan od posebno važnih čimbenika je socio – ekonomski status. Ekonomsko blagostanje obitelji ovisi o visini njezinih prihoda, stabilnosti zaposlenja, te veličini i sastavu obitelji. Suvremeni svijet zahvatila je velika gospodarska kriza, zbog koje su brojne obitelji suočene sa strahom za vlastitu egzistenciju. Sve se veći pritisak kod roditelja javlja zbog nesigurnog zaposlenja i

nužnosti mijenjanja životnih navika. Snažan ekonomski pritisak ne utječe samo na životni standard obitelji, već na partnerske odnose i odnose između roditelja i djece (Maleš i Kušević, 2011).

Da je socio – ekonomski status obitelji bitan čimbenik koji utječe na kvalitetu njezina života, tvrde i Rosić i Zloković (2002). Autori naglašavaju značajnu povezanost niskog socio – ekonomskog statusa obitelji, nezaposlenosti i neobrazovanosti sa različitim problemima koji se javljaju u samoj obitelji i odgoju djece.

Cjelokupne globalne promjene, modernizacija i ekonomska kriza, utjecali su na povećanu ljudsku mobilnost i migriranje. Vujović (2015) ističe da pojedinci, ali i cijele obitelji mijenjaju mjesto boravka i sele u drugo mjesto, grad, zemlju ili čak kontinent, pretežno zbog zaposlenja. U tome periodu prilagodbe na nove uvjete života, izloženi su brojnim izvorima stresa. Brojnim utjecajima pogođena su i djeca koja migriraju zajedno sa roditeljima (dolazak u novu životnu sredinu, nova škola i vršnjaci, novi zahtjevi u novoj sredini, norme ponašanja, život sa jednim roditeljem). Takvi utjecaji mogu dovesti do ozbiljnih promjena u životnim uvjetima, a time i do većeg rizika za pojavu poremećaja u ponašanju djece. Promjena mjesta boravka predstavlja stres i za roditelje, pa takva situacija može utjecati na partnerske odnose i dovesti do pojave alkoholizama, zlouporabe droga ili asocijalnog ponašanja. Napuštanjem mjesta prebivališta, a time i zaposlenja kao temeljnog izvora prihoda i egzistencije, nalaze se pred rubom siromaštva.

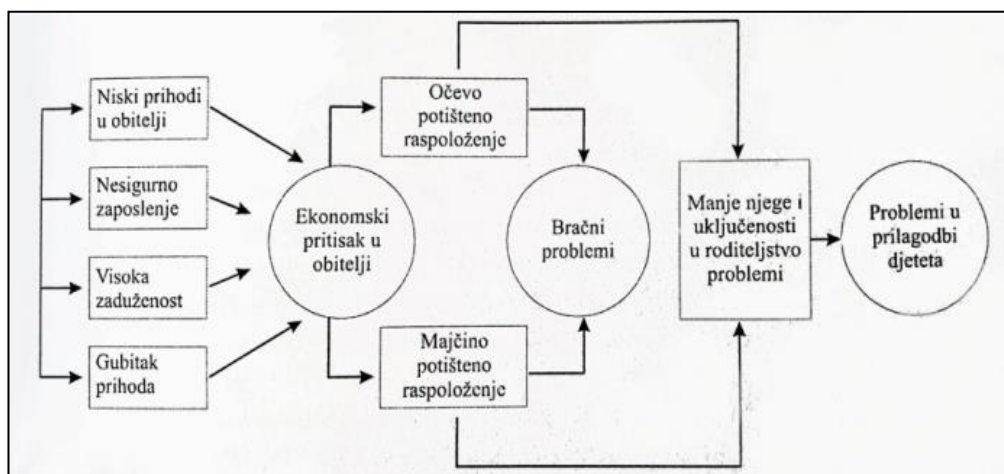
Sagledavajući utjecaj gubitka zaposlenja Maleš i Kušević (2011) navode kako ono može dovesti do veće napetosti i neslaganja u obiteljskim odnosima, te može utjecati na sliku koju roditelji imaju o sebi ili svome partneru. Iz toga razloga, autorice ponajviše naglašavaju da žrtve nepovoljnog ekonomskog statusa obitelji nisu samo osobe koje su ostale bez posla već cijela obitelj, uključujući i djecu. Tako, nezaposleni očevi mogu pokazivati manje njegovateljskog ponašanja i biti nedosljedni u provođenju discipline što onda može rezultirati pojavom problema u ponašanju djece. Nezaposlene majke pod utjecajem depresije imaju veću sklonost kažnjavanja djece i općenitu nedosljednost u disciplini. Slično ističe i Santrock (1997, prema Ljubetić, 2007), navodeći da roditelji s niskim primanjima češće kritiziraju svoju djecu i fizički ih kažnjavaju.

Jer, kao što je poznato, nepovoljni ekonomski status obitelji povezan je i s tjelesnim i emocionalnim problemima djece, te problemima u njihovom ponašanju. Roditeljstvo je u siromašnim obiteljima znatno otežano, ponajviše zbog psihološkog stresa uzrokovanog niskim primanjima i gospodarskim teškoćama. Pod takvim pritiskom roditelji prenaplaćavaju poslušnost djece, suzdržani su u iskazivanju emocija, te neadekvatno odgovaraju na socio – emocionalne potrebe djece (Arendell, 1997; prema Ljubetić, 2007).

U skladu s time, Čudina – Obradović i Obradović (2006) zaključuju da takvi roditelji preuzimaju neprimjeren roditeljski stil, koji proizlazi iz njihove smanjene roditeljske kompetencije i slabijeg nadzora nad djetetovim ponašanjem. Takav odgoj povećano zahtijeva poslušnost, a pretjerana strogost dovodi do povećane agresivnosti i nediscipline djeteta. Također, djeca koje žive u siromašnim obiteljima, u školskoj dobi iskazuju probleme u koncentraciji, nezainteresiranost za igru i nižu razinu spoznajnih funkcija (McDonald, Sigman, Espinosa i Neumann, 1994; prema Čudina – Obradović i Obradović, 2006).

Spomenuti autori naglašavaju da je društveno – emocionalna prilagodba i dobrobit djece iz siromašnih obitelji, znatno slabija nego kod djece iz obitelji dobrih ekonomskih prilika. Kod njih se češće javlja depresija, osamljivanje, problemi s vršnjacima, nisko samopoštovanje i problematično ponašanje.

Slika 6. Put od ekonomskog pritiska na obitelj do problema u prilagodbi djeteta

Izvor: Berk, 1994; prema Ljubetić, 2007; str: 57.

Nasuprot tome, i djeca iz suvremenih obitelji dobrog ekonomskog stanja iskazuju određene teškoće. Prije svega, roditelji u dobrostojećim obiteljima uglavnom su posvećeni poslu zbog kojega su često i dugo odsutni iz obitelji. Odgoj djece prepuštaju plaćenim stručnjacima, te su iz tog razloga sve manje dostupni djeci, fizički i emocionalno. Odsutnost roditelja smanjuje mogućnost nadzora i povećava blizinu loših razvojnih utjecaja (Čudina – Obradović i Obradović, 2006).

Navodeći rezultate brojnih istraživanja provedenih kod nas i u svijetu, autori naglašavaju da imućne obitelji karakteriziraju i velike ambicije, pa roditelji od svoje djece očekuju neprestanu visoku motiviranost, odlične rezultate i zapažen uspjeh u kombinaciji s perfekcionizmom i nedopuštanjem ni najmanje pogreške. Štoviše, opterećuju ih izvanškolskim aktivnostima i obavezama bez prilike za druženje s roditeljima i vršnjacima. Navedeni snažni pritisak i očekivanja od strane roditelja, kod djeteta stvara tjeskobu i strah od neuspjeha, te opasan osjećaj da je vrijedno samo ako postiže uspjeh u svim tim aktivnostima. Danas smo svjedoci brojnih naslova u medijima kojima se naglašava da u želji za prihvaćenosti u društvu, smanjenu stresa i postizanju uspjeha, djeca iz imućnih obitelji češće pribjegavaju zlouporabi cigareta, alkohola i raznih drugih ovisnosti.

6.2. Utjecaj rada izvan kuće

Problem usklađivanja obiteljskog života i rada izvan kuće jedan je od temeljnih utjecaja krize obiteljskog odgoja. O krizi obiteljskog odgoja učestalo se počelo govoriti u razdoblju intenzivnog zapošljavanja žena izvan kuće, tj. u drugoj polovici dvadesetog stoljeća. Žene su u to vrijeme ipak bile zadužene za kućanstvo i djecu, dok su očevi predstavljali hranitelje obitelji. Problemi koji su se po zaposlenju majki javili kod djece i mladih, pripisivali su se odsutnosti majke iz doma. Kao važnim rješenjem isticao se povratak majki u domove, a znatno se manje pridonosilo važnosti i potrebi uključivanja oca u odgoj, te nužnosti podrške društva (više o tome: Maleš i Kušević, 2011).

Jurčević – Lozančić (2011) naglašava da je danas potrebno govoriti o novoj slici i kvaliteti života žene u društvenim odnosima, kulturi i podjeli rada u obitelji. Zbog ekonomskih promjena u većini zemalja obiteljski oblik muškarac – hranitelj i žena – kućanica, sve je rjeđi. Međutim uvijek, kada podrška očeva ipak izostane, nesklad između obiteljskog i profesionalnog života postaje izraženiji. Izraženi nesklad

kasnije može dovesti do povećanog stresa, što se potom reflektira na kvalitetu obiteljskog života, ali i kvalitetu odgoja djece.

Ono što zapravo najviše dovodi do krize obiteljskog odgoja je pitanje radnog vremena, odnosno ukupan broj sati provedenih na poslu, bilo majke ili oca. Vrijeme koje roditelji provode na poslu, smanjuje vrijeme koje bi mogli posvetiti obitelji. Maleš i Kušević (2011), upozoravaju na važan trend produljenja radnog tjedna u većini razvijenih zemalja Europske Unije, čiji je cilj povećavanje njezine ekonomske konkurentnosti. No, ono što smatraju zabrinjavajućim jesu posljedice takve tržišne „utakmice“ na život obitelji.

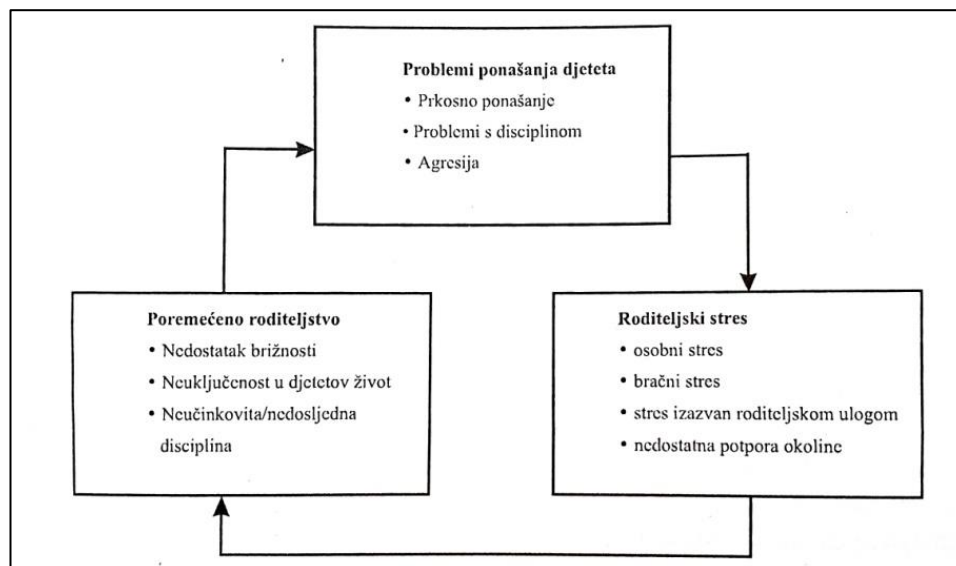
Negativne posljedice na odnose među partnerima sagledavaju Čudina – Obradović i Obradović (2006). Produljenje radnog tjedna utječe na smanjenje bračne stabilnosti i zadovoljstva, dok smjenski način rada znatno više povećava vjerojatnost za razvodom braka. Naglašavajući posljedice na odgoj i odnose s djecom, autori navode kako se one očituju u negativnom stavu zaposlenih majki prema dojenju, što može utjecati na uspostavljanje djetetove privrženosti. Nadalje, spomenuti autori ističu utjecaj zaposlenosti majki na kognitivni razvoj i socio – emocionalnu prilagodbu djeteta, posebice na problematično ponašanje, ali i utjecaj na školski uspjeh. Zaposleni očevi znatno su manje fizički prisutni tijekom prva četiri mjeseca njegova života, te provode manje vremena sa svojom djecom. Radna opterećenost očeva i dugo izbjivanje iz kuće, negativno se reflektiraju na odnose s djetetom u adolescenciji. Maleš i Kušević (2011) smatraju da će produljenje radnog tjedna prvenstveno dovesti do narušavanja kvalitete vremena koje će roditelji provoditi s djecom. Vrlo je teško u kratko vrijeme uspostaviti i održavati kvalitetne odnose s djetetom.

Brojni su primjeri iz života koji pokazuju da dugo radno vrijeme i preopterećenost poslom mogu dovesti do pojave stresa. Posljedice prijenosa radnog stresa na obitelj očituju se u povećanoj napetosti u obitelji, lošijem roditeljstvu, povećanim sukobima s djecom, te povećanom problematičnom ponašanju djece (Perry – Jenkins, Repetti i Crouter, 2001; prema Čudina – Obradović i Obradović, 2006).

Maleš i Kušević (2011) naglašavaju da stres koji žene doživljavaju na poslu, negativno utječe na kvalitetu njihovog funkcioniranja u obitelji. Isto potvrđuje i Ljubetić (2007) navodeći da stalna izloženost stresu većih razmjera ugrožava kvalitetu

roditeljskog funkcioniranja. Roditelji koji ne pronalaze djelotvorne strategije za suočavanje sa stresom, imaju poremećeno roditeljstvo, a posljedica toga je sve češća pojava problema u djetetovu ponašanju.

Slika 7. Odnos roditeljskog stresa i problema u ponašanju djece

Izvor: Bašić i sur. 2002; prema Ljubetić, 2007; str:57.

Jurčević – Lozančić (2011), ističe da dugo radno vrijeme dovodi i do potrebe za aktivnim korištenjem usluga profesionalnih odgojitelja, tj. institucijskog odgoja. Roditelji tako sve češće i ranije djecu povjeravaju drugim ljudima i brojnim institucijama. To potvrđuju i Maleš i Kušević (2011), dodajući da djeca tada provode neko vrijeme bez roditeljske prisutnosti i njege. Jedino kvalitetan institucijski odgoj uz brižnost zaposlenih roditelja, kako ističu Čudina – Obradović i Obradović (2006), mogu potpuno nadoknaditi odvojenost djeteta od roditelja i omogućiti sigurnu privrženost.

„Parovi koji danas postaju roditelji, nalaze se u potpuno novoj situaciji, naime, njihova će djeca tijekom odrastanja provesti više vremena s profesionalnim osobljem nego s njima.“ (Jull, 2003: str: 36; prema Jurčević – Lozančić, 2011)

6.3. Promjene u sustavu vrijednosti

Kako ističe Jurčević – Lozančić (2016) odgojna nastojanja roditelja uvjetovana su osobnim vrijednostima i uvjerenjima svakog roditelja. Odgojem roditelji prenose vlastite vrijednosti na dijete, a te su mu vrijednosti potrebne za život u društvu. Autorica stoga zaključuje da roditeljsko djelovanje djetetu predstavlja uzor, što

potvrđuju Shaw i Wood (2009), ističući da djeca iz ponašanja svojih roditelja uče ono što je zaista važno, a kasnije te vrijednosti i sami usvajaju.

Cjelokupne društvene promjene odrazile su se i na promjene u sustavu obiteljskih vrijednosti. Bernardes (1997., prema Jurčević – Lozančić, 2016) upozorava da temeljne obiteljske vrijednosti, prolaze kroz razdoblje dezintegracije i preobrazbe u mnogim kulturama. Kako bi se sagledao utjecaj promjene sustava vrijednosti na krizu obiteljskog odgoja, potrebno je krenuti od promijenjenih vrijednosti vezanih uz brak i obitelj općenito.

Nimac (2015) ističe promjenu vrijednosti u smjeru individualizma, koji pojedinca postavlja u središte. Mladi se tako sve više odlučuju za slobodu, izvan odnosa s drugima i bez odgovornosti prema njima. Brak i obitelj postaju sve manje poželjni. Isto potvrđuje i istraživanje koje su u Hrvatskoj 2004. godine proveli Vlahović i Rimac (2004, prema Miliša i Tolić, 2010). Rezultati istraživanja pokazali su da hrvatsko stanovništvo najviše preferira bogatstvo, uspjeh i moć, dok su im djeca i skladna obitelj tek na 6. i 7. mjestu.

Ljubetić (2007) naglašava i sve jaču želju za privatnošću obiteljskog života, što potvrđuje i Nimac (2015) ističući da je socijalni aspekt braka zanemaren u korist intimnog aspekta. Takva intimnost, tvrdi autor, može dovesti do pojave egocentrizma, što onda negativno utječe na emocionalni altruizam kao neizostavnu obiteljsku vrijednost.

O promijenjenom sustavu vrijednosti u već osnovanoj obitelji, pišu Maleš i Kušević (2011). Kako navode autorice, obitelj gubi svoje tradicionalne vrijednosti, dok na važnosti dobivaju materijalne vrijednosti te profesionalno napredovanje pojedinca. Na taj način osobno zadovoljstvo pojedinca postaje dominantna vrijednost, što dovodi do sebičnosti i slabljenja partnerskih veza, te odnosa roditelj - dijete. Naglasak na materijalnim vrijednostima i napredovanju, dovodi i do teškoća u izvršavanju obiteljskih obveza i nedostatku vremena provedenog s obitelji i djecom, a time i do nedostatka vremena za odgojno djelovanje. U suprotnosti s vrijednostima i zahtjevima koje nameće život u zajednici, to može dovesti i do sukoba, nerazumijevanja i raspada obitelji.

Užurbanost, naglasak na pojedincu i materijalnim vrijednostima kao što je navedeno, dovode do nedostatka vremena za odgojno djelovanje, a samim time i

nedostatka vremena za prijenos vlastitih vrijednosti. Upravo iz tih razloga Miliša, Dević i Perić (2015) smatraju da kriza obiteljskog odgoja nastaje upravo kao rezultat izostanka prijenosa vrijednosti roditelja na dijete. Autori izostanak prijenosa vrijednosti, povezuju sa pojavom problema u ponašanju djeteta. Sukladno tome, tvrde da upravo iz obitelji u kojima je izostao prijenos prosocijalnih vrijednosti, tj. iz obitelji u kojima su djeca odgojno zanemarena i/ili zlostavljana, dolaze ona djeca kojima je potrebna pomoć odgojnih ustanova. U zanemarujućem odgoju vrijednosti zapravo i ne postoje, već samo stvari koje se pojedincu sviđaju i ne sviđaju.

Nasuprot zanemarivanju, Jurčević – Lozančić (2016) naglašava da se roditelji često u odgoju djece vode pretjeranim očekivanjima, materijalnim i obrazovnim vrijednostima. U nastojanju i težnji za prestižnim statusom, akademskim i drugim postignućima djece, dovode dijete do preopterećenosti te žrtvuju njegov prirodni put razvoja. Kako ističe autorica, razlog su tome nametnute promijenjene vrijednosti uvjetovane potrošačkom kulturom koja cijeni uspjeh, materijalno bogatstvo i pobjedu.

U današnje se vrijeme, djeca odgajaju u društvu koje je ravnodušno prema moralu. Prema Shaw i Wood (2009), smanjeni naglasak moralnih i etičkih pitanja, te sve veći napadi na razvoj sustava vrijednosti djeteta, iziskuje potrebu za djelovanjem roditelja. Upravo roditelji trebaju pozorno štiti svoju djecu sve dok ona ne razviju smisao za vrijednosti i promišljene odluke. U odgojnom bi djelovanju roditelji trebali težiti vrijednostima koje će djetetu pokazati jasne granice i ograničenja radi lakše prilagodbe u okolini. Nadalje, to su vrijednosti usmjerene na poštovanje drugih, kao i vrijednosti razlikovanja dobra i zla.

7. STANJE OBITELJI U REPUBLICI HRVATSKOJ

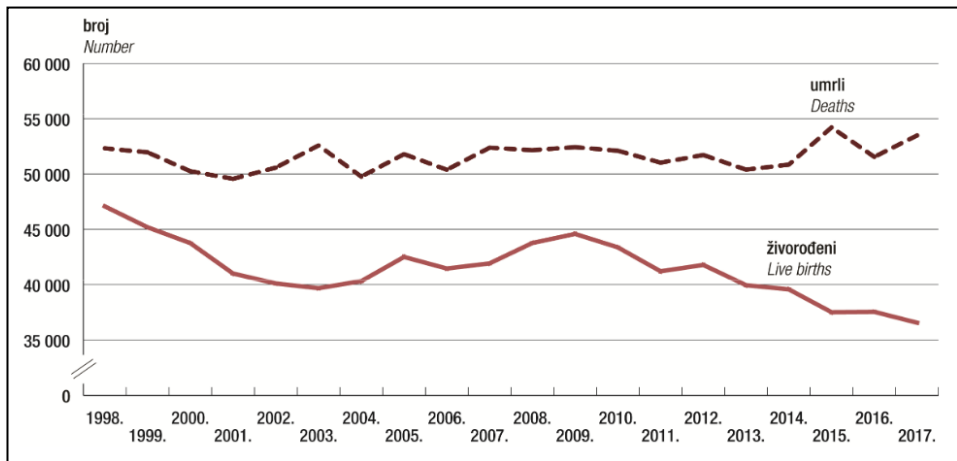
Sveukupni procesi koji su obilježili posljednja desetljeća, imali su velik odraz na brak i obitelj i u Republici Hrvatskoj. Prema Živić (2003), obitelj je postala sve manje poželjna i neatraktivna, dok su na značaju dobile izvanbračne zajednice. Kao razlog tome, autor navodi da izvanbračne zajednice osiguravaju dovoljno osobne slobode partnerima, radi zadovoljenja njihovih, prvenstveno profesionalnih, a zatim i drugih potreba.

Razvoj obiteljske strukture stanovništva Hrvatske u demografskom kontekstu, sve je nepravilniji. Najviše zabrinjavajućim demografskim problemom, ističe se dugoročni ubrzani pad nataliteta i demografsko starenje stanovništva, koji ujedno i izravno pridonose promjenama u razvoju obiteljske slike hrvatskog stanovništva. Iz tih razloga autor zaključuje da su navedeni demografski problemi doveli do pada broja sklopljenih brakova, porasta broja izvanbračnih zajednica, porasta broja samohranih majki i očeva, te porasta broja djece rođenih izvan braka.

7.1. Obitelj u demografskom kontekstu

Nadalje, baveći se istom problematikom Živić (2003) ističe da se Hrvatska nalazi među europskim zemljama koje imaju izrazito nepovoljne demografske procese. Razvoj stanovništva karakteriziraju ubrzane promjene što se najviše očituje u broju stanovnika, te stopi nataliteta i mortaliteta. Prema procjeni izvješća Državnog zavoda za statistiku (2018), u Republici Hrvatskoj, u 2017. godini nastavio se trend smanjenja broja stanovnika koji je iznosio 4 125 000, dok je primjerice 2008. godine Hrvatska imala 4 434 000 stanovnika. Zabrinjavajući je sve manji broj rođene djece već duži period, a veći udio starog stanovništva. Umiranje stanovništva u većoj je stopi od stope novorođene djece, što dovodi do negativne stope prirodnog prirasta (Prirodno kretanje stanovništva u 2017., 2018).

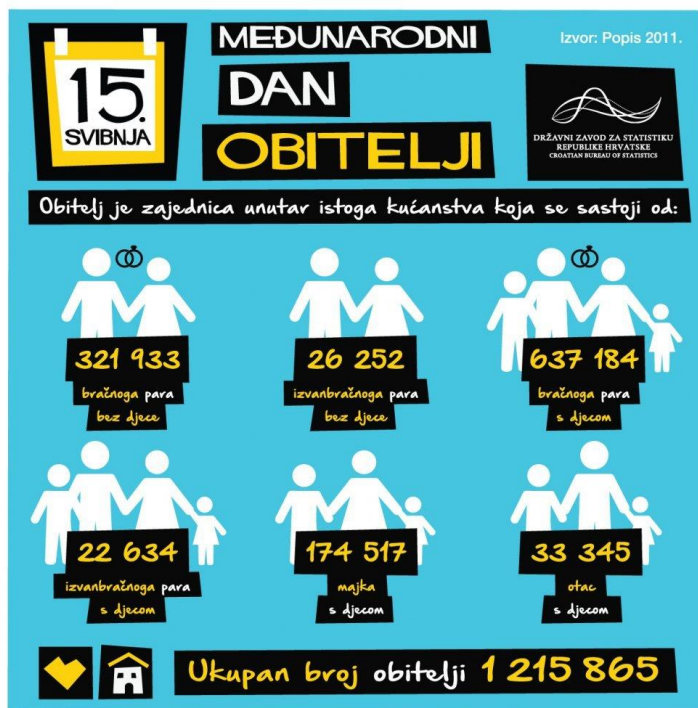
Grafikon 1. Prirodno kretanje stanovništva RH, 1998 – 2017.g

Izvor: Prirodno kretanje stanovništva u 2017., 2018; str: 18.

Prema popisu stanovništva, 2011. godine u Republici Hrvatskoj bilo je 1 215 865 obitelji od čega je obitelji s djecom bilo 71,4%, a obitelji bez djece bilo je 28,6%. Time je uočljivo da je i broj obitelji u padu još od 1991. godine kada je po popisu u Hrvatskoj bilo 1 367 106 obitelji. Uočavaju se i promjene u tipovima obitelji. Ističe se stalni pad udjela tipa obitelji „par s djecom“ u ukupnom broju obitelji. Udio tih obitelji, 1991. iznosio je 60,5%, dok je 2011. godine iznosio 54,3% od ukupnog broja obitelji. Istovremeno, u porastu je udio obitelji tipa „par bez djece“ i „majka/otac s djecom“. Primjerice, udio obitelji tipa „majka s djecom“, 1971. godine iznosio je 9,4%, dok je 2011. udio porastao na 14,4% (Popis stanovništva, kućanstva i stanova 2011. Kućanstva i obitelji, 2016).

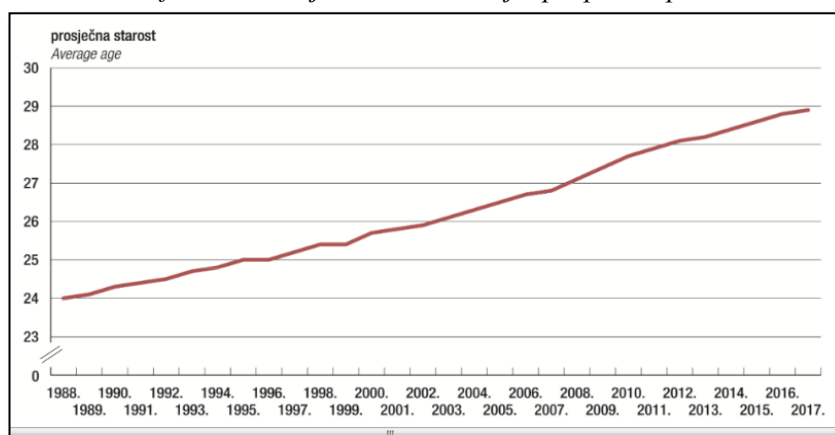
Slika 8. Obitelji prema tipu u Hrvatskoj 2011. godine

Izvor: <https://www.tportal.hr/vijesti/clanak/pogledajte-koliko-u-hrvatskoj-ima-obitelji-i-od-kojih-se-clanova-sastaje-20180514>

Tijekom promatranja demografske slike hrvatskog stanovništva, moguće je uočiti da se žene sve kasnije odlučuju za osnivanje obitelji i rađanje. Od 1970. godine postepeno je u porastu starost žena pri sklapanju prvog braka. U 1970. godini prosječna starost žene pri sklapanju prvog braka iznosila je 21,6 godina, dok je u 2017. godini porasla na 28,6 godina. Isti trend slijedi i prosječna starost muškaraca. U blagom je porastu i prosječna starost majke pri prvom porodu, tako je 1968. godine iznosila 22,8 godina, a u 2017. godini iznosila je 28,9 godina (Statistički ljetopis Republike Hrvatske 2018, 2018).

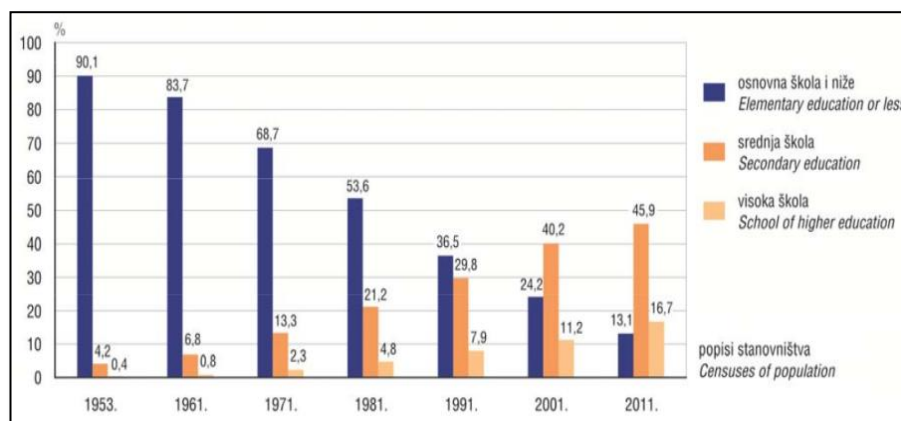
Grafikon 2. Prosječna starost majki pri prvom porodu

Izvor: Prirodno kretanje stanovništva u 2017., 2018.; str: 20.

Slijedom svega navedenog, moguće je zaključiti da jedan od razloga svemu tome leži u sve većoj posvećenosti majki profesionalnom životu i vlastitoj karijeri kako ističu i brojni autori (Stevanović, 2000; Čudina – Obradović i Obradović, 2006; Ljubetić, 2007; Maleš, 2011 i mnogi drugi). U sastavu stanovništva, vidljiv je sve veći broj žena koje imaju završeno visoko školovanje, čije trajanje i zahtjevnost pridonose odluci žena za sve kasnijim rađanjem djece.

Grafikon 3. Žensko stanovništvo RH, starije od 15 godina, prema stupnju obrazovanja

Izvor: Popis stanovništva, kućanstva i stanova 2011. Stanovništvo prema obrazovnim obilježjima, 2016; str: 18.

7.1.1. Razvodi u Republici Hrvatskoj

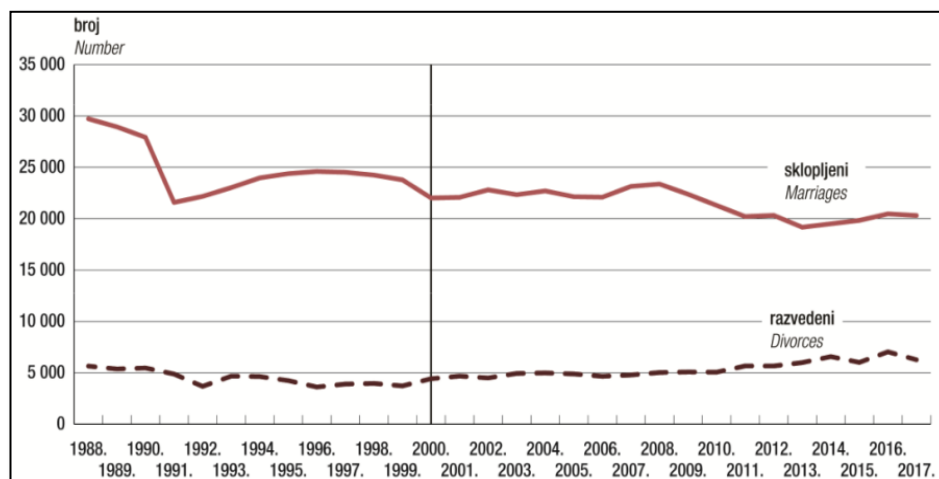
Prateći promjene u svijetu Ljubetić ističe (2007) da niti hrvatsko društvo nisu zaobišli svjetski trendovi smanjenja broja sklopljenih brakova. Autorica ističe da statistika već duže vrijeme pokazuje smanjenje broja zaključenih brakova i povećanje broja razvedenih brakova.

Trend je nastavljen i u današnje vrijeme. Primjerice, statističko izvješće Državnog zavoda za statistiku (2018) pokazuje da je u 2017. godini sklopljeno 20 310 brakova, odnosno 0,8% manje nego 2016. godine. U tom smislu, Živić (2003) kao primarni razlog tendencije smanjenog broja sklopljenih brakova, navodi dugoročnu tendenciju pada živorođenih. Autor, ističe i druge utjecaje kao što su promjene ekonomske strukture stanovništva, iseljavanje, demografsko starenje, ali i promijenjeni sustav vrijednosti prema braku i obitelji općenito.

U 2017. godini 6265 brakova pravomoćno je razvedeno. Broj razvedenih brakova na 1 000 sklopljenih iznosio je 308,5. U 59,2% razvedenih brakova 2017.

godine, bilo je jedno ili više uzdržavane djece. Najviše je djece nakon razvoda povjereno na čuvanje i odgoj majkama, čak 84,1%. Očevima je povjereno tek 11,0% djece, dok je 4,6% djece povjereno na zajedničku skrb majke i oca (Prirodno kretanje stanovništva u 2017., 2018).

Grafikon 4. Sklopljeni i razvedeni brakovi u RH, 1988 – 2017.g

Izvor: Prirodno kretanje stanovništva u 2017., 2018; str:19

Ono zbog čega je broj razvedenih brakova posebno zabrinjavajući, je pitanje djece koja se nalaze u obitelji pred razvodom. Većina djece, naglašava Ljubetić (2011), bez obzira na dob, pogođena su iskustvom razvoda barem neko vrijeme. Autorica ističe da izloženost roditeljskim sukobima i konfliktima razvodi utječu na probleme u ponašanju djece. U tom smislu, Čudina – Obradović i Obradović (2006), naglašavaju emocionalne reakcije na razvod, osobito agresiju i depresiju, koje potom dovode do smanjene samokontrole i odgovornosti. Kao još neke od negativnih posljedica razvoda braka na dijete, ističu loše samopoštovanje djeteta (negativna slika o sebi), probleme u odnosima s vršnjacima, slabiji uspjeh u školi te kasnije probleme u partnerskim odnosima. Slično tvrde i Štifter, Mihalj, Rajhvajn Bulat i Vuković (2016). Autori naglašavaju da su djeca tijekom razvoda braka izložena intenzivnom stresu, zbog čega im treba posvetiti posebnu pažnju i pružiti psihološku pomoć.

Spomenuti autori naglašavaju da je pitanje djece nakon razvoda, u Republici Hrvatskoj regulirano obiteljskim zakonom. Obiteljski zakon koji je na snazi od 2015. godine, podrazumijeva obavezno savjetovanje i dobrovoljnu obiteljsku medijaciju prije samog pokretanja postupka razvoda. Cilj tih postupaka je postizanje plana o zajedničkoj roditeljskoj skrbi, koji se potom potvrđuje sudskom odlukom. Postupcima

se nastoji pomoći roditeljima u rješavanju problema pregovaranja, te olakšavanju međusobne komunikacije. Ukoliko roditelji ne postignu plan o skrbi djeteta, odluku donosi sud u postupku razvoda braka (Štifter i sur., 2016).

U Hrvatskoj još uvijek manjkaju podaci o utvrđenim uzrocima razvoda braka. Istraživanje koje su proveli Štifter i sur., (2016), na uzorku od 177 parova, daje uvid u neke od razloga. Autori su dobivene razloge svrstali u tri kategorije koje su prikazane u tablici 2. Nevjeru su, kao razlog razvoda, svrstali u zasebnu kategoriju jer sadržajno može odgovarati svakoj od niže navedene tri kategorije (odnosi se i na odnose između partnera, uključuje vanjske osobe...).

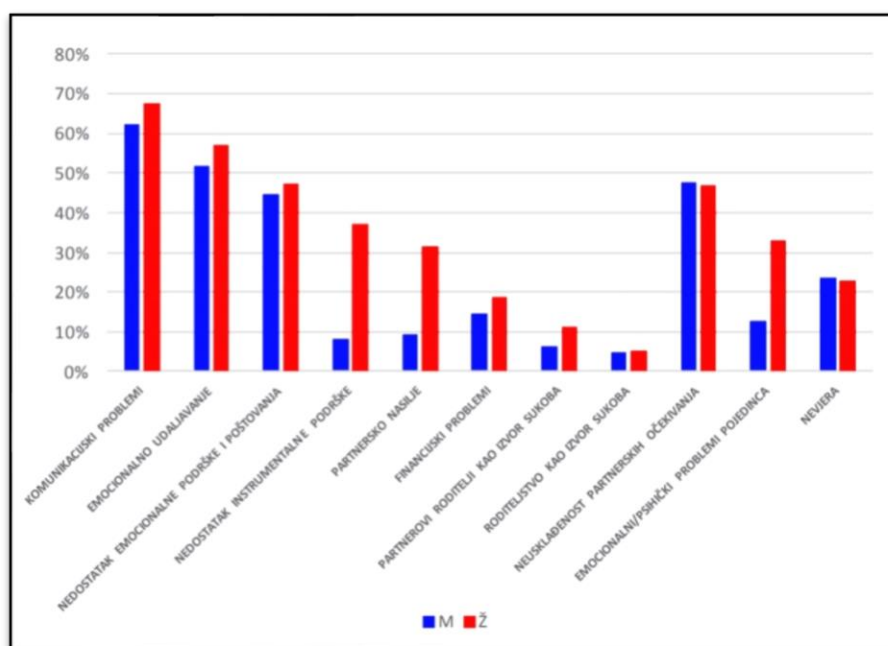
Tablica 3. Kategorije najčešćih razloga razvoda braka

OBILJEŽJA PARTNERSKOG ODNOSA	VANJSKE OKOLNOSTI	INDIVIDUALNE OSOBINE BRAČNIH PARTNERA
Komunikacijski problemi	Financijski problemi	Neusklađenost partnerskih očekivanja
Emocionalno udaljavanje	Partnerovi roditelji kao izvor sukoba	Emocionalni/psihički problemi pojedinca
Nedostatak emocionalne podrške i poštovanja	Roditeljstvo kao izvor sukoba	
Nedostatak instrumentalne podrške		

Izvor: Štifter i sur., 2016; str: 283

Rezultati istraživanja pokazali su da su najzastupljeniji razlozi razvoda braka, komunikacijski problemi, emocionalno udaljavanje, nedostatak emocionalne podrške i poštovanja, te neusklađenost partnerskih očekivanja. Žene statistički značajno više od muškaraca, kao razlog razvoda navode nedostatak instrumentalne podrške, partnersko nasilje i emocionalno/psihičke probleme pojedinca. U sagledavanju ukupnih razloga prema kategorijama, i muškarci i žene najčešće kao razlog navode kategoriju obilježja partnerskog odnosa (Štifter i sur., 2016).

Grafikon 5. Prikaz učestalosti i raspodjela po spolu razloga razvoda braka iz perspektive bračnih partnera

Izvor: Štifter i sur., 2016; str: 284

Izrazito značajno i vrlo obuhvatno istraživanje, o razvodu braka u Hrvatskoj, provedeno je 2017. godine. Rezultati su, kako ističe autorica Međimurec (2017), pokazali da se rjeđe rastavljaju brakovi u starijim dobnim skupinama stanovništva, čiji su brakovi ujedno i stabilniji. Istraživanje je pokazalo i utjecaj ekspanzije u obrazovanju, osobito žena. Da je obrazovna struktura stanovništva bila jednaka obrazovnoj strukturi iz 1991. godine, koju je karakterizirao bitno manji broj visokoobrazovanih, osobito žena, stopa razvoda (za period istraživanja) za muškarce bila bi 7%, a za žene čak 23% niža. Udio žena s visokim stupnjem obrazovanja u dijelu stanovništva koji stupa u brak, djeluje kao faktor koji povećava vjerojatnost za razvod. Kao jedan od utjecaja istaknuta je i dob stupanja u brak. Kasnije stupanje u brak, povećava vjerojatnost održivosti braka. Vjerojatnost za razvod braka raste i ako je žena starija od muškarca (Jutarnji list).

7.2. Utjecaj nezaposlenosti na obitelj u Hrvatskoj

Jedan od značajnijih utjecaja na hrvatske obitelji ima i nezaposlenost. Nezaposlenost utječe na nisku stopu osnivanja obitelji, ali i na teškoće u funkcioniranju već osnovanih obitelji.

Kako ističu Puljiz i Zrinščak (2002), zabrinjavajuća je niska zaposlenost mladih ljudi koji su u dobi za stvaranje obitelji. Tako je u dobnoj skupini 20 – 24 godine, prema popisu stanovništva 2001. godine, bilo 25% nezaposlenih, a 20,4% u dobnoj skupini 25 – 29 godina. Stoga autori zaključuju, da iako mlađa populacija iskazuje želju za ostvarenjem obitelji s djecom, smatraju to izrazito rizičnim zbog egzistencijske neizvjesnosti, te isto odgađaju.

Da nezaposlenost i egzistencijski problemi utječu na želju mladih za osnivanjem obitelji, potvrđuje i Akrap (2015). Autor još ističe da su i nesigurna zaposlenost mladih i teško rješivi stambeni problemi mladih, također ti koji potiču mlade na odgađanje osnivanja obitelji. Zabrinjavajuće je i sve češće zapošljavanje mladih žena na određeno vrijeme, što jednako tako utječe na njihov osjećaj nesigurnosti u pitanju obitelji.

Puljiz i Zrinščak (2002) potvrđuju da nezaposlenost utječe i na već osnovane obitelji. Autori navode da su prema potrošnji, prosječnoj obitelji u Hrvatskoj za normalan život potrebna dva dohotka. Ističu podudaranje ukupnog broj zaposlenih osoba s brojem obitelji, čime je vidljivo da većini hrvatskih obitelji nedostaje financijskih sredstava iz dohotka, za normalno funkcioniranje. Kao primarne uvjete za omogućavanje normalnog života obitelji navode povećanje zaposlenosti i zapošljavanje dva hranitelja obitelji. Takvo stanje nezaposlenosti kako je i ranije istaknuto, Ljubetić (2007) smatra ugrožavajućim i za obiteljski odgoj. Jer, kako navodi autorica, tamo gdje je opstanak obitelji ugrožen, djelovanje roditelja usmjereno je na održavanje djetetova života, a manje na odgojne ciljeve.

Kao što je već rečeno, nezaposlenost je i jedan od uzroka iseljavanja stanovništva Republike Hrvatske. Prema Župarić - Iljić (2016), unutar Europske unije 2015. godine, Hrvatska je imala jednu od najviših stopa nezaposlenosti mladih ispod 25 godina (43%). Zbog negativnih trendova zaposlenosti, istaknulo se pojačano iseljavanje mlađeg, radno i fertilno najproduktivnijeg dijela stanovništva. Autor smatra da razlog tome leži u općenitom nezadovoljstvu zbog nemogućnosti rješavanja pitanja zaposlenja ili stambenog pitanja. Vanjski pozitivni ekonomski faktori (veća ponuda radnih mjesta, viša primanja, bolja poduzetnička klima), privukli su između ostalog i hranitelje obitelji. To je kako ističe Živić (2003), zbog odvojenosti obitelji, dovelo do slabljenja njezine stabilnosti.

7.3. Obiteljska i populacijska (demografska) politika Republike Hrvatske

Danas se učestalo naglašava da je sve lošija demografska slika hrvatskog stanovništva i obitelji, znak da su potrebne brojne promjene koje će takvu negativnu sliku poboljšati. Potreban je niz različitih mjera koje će prvenstveno potaknuti mlado stanovništvo na ostanak u Hrvatskoj. No, one nisu dovoljne samo da bi mlado stanovništvo ostalo i na području RH osnovalo svoje obitelji, već su potrebne i kao potpora u daljnjem rastu i razvoju, tj. životu obitelji. Prema Puljiz i Zrinščak, (2002) mjere i potpore koje će potaknuti takve pozitivne promjene, ostvaruju se prvenstveno kroz obiteljsku politiku, ali i populacijsku (demografsku) politiku. Spomenuti autori naglašavaju da su ove dvije politike tijesno povezane, te se u velikoj mjeri podudaraju. Tako primjerice, dok obiteljska politika djeluje na strukturu i društveni (socijalni) položaj obitelji, populacijska je politika usmjerena na ciljeve vezane uz kretanje i strukturu stanovništva.

Mjere i potpore populacijske politike u Republici Hrvatskoj usmjerene su prema povećanju iznosa roditeljskog dopusta s ciljem financijske sigurnosti obitelji pri dužem boravku roditelja s djetetom. Mjere i usluge za osiguravanje socijalne sigurnosti usmjerene su prema povećanju kapaciteta ustanova za rani i predškolski odgoj, osnivanju novih ustanova, zapošljavanju dodatnih kadrova u ustanovama te usklađivanju radnog vremena ustanova sa radnim vremenom roditelja (<https://vlada.gov.hr/UserDocsImages//2016/Sjednice/2019/Travanj/153%20sjednica%20VRH//Nacionalni%20program%20reformi%202019..pdf>).

U proces demografske revitalizacije uključila se i aktualna predsjednica Republike Hrvatske, predstavivši vlastiti prijedlog mjera populacijske politike. Brojnim mjerama, nastoje pomoći i jedinice lokalne uprave i samouprave, putem naknada za novorođenu djecu, potporama vezanim uz začće, trudnoću, novorođenčadi, majčinstvo, sufinanciranjem vrtića, školskih udžbenika, školske prehrane i prijevoza, dodjelom stipendija, sufinanciranjem troškova u području zdravstva i sl. (<https://mdomsp.gov.hr/istaknute-teme/demografija/demografske-mjere-na-lokalnoj-i-zupanijskoj-razini/10177>).

U kojoj će mjeri i hoće li uopće takve mjere i potpore utjecati na poboljšanje obiteljske slike Hrvatske, nije moguće procijeniti u kratkom periodu praćenja rezultata. Za poboljšanje hrvatske obiteljske slike, potrebne su stalne, sustavne i dugoročne mjere, kako bi mladi bili sigurni u svoju budućnost, a onda i budućnost svojih obitelji.

8. ZAKLJUČAK

Obitelj predstavlja primarnu emocionalnu i socijalnu zajednicu roditelja i njihove djece. Upravo bi u obitelji trebao započeti odgoj, odnosno svjesno i namjerno djelovanje na djetetovo socijalno ponašanje. Obitelj dakle predstavlja prvi, neko vrijeme i jedini odgojni čimbenik, tj. najvažniju školu života u kojoj dijete stječe prva znanja, vještine, umijeća i navike. Kako bi obiteljski odgoj imao kvalitetan odgojni utjecaj na dijete, bitno je da sadrži određene predispozicije. Kvalitetan odgoj tako podrazumijeva skladne obiteljske odnose i pozitivno ozračje, pedagošku kulturu roditelja i dobre ekonomske prilike obitelji. No, sve je podložno promjenama pa tako i obiteljski odgoj. Život i odgoj u obitelji, nekada su bili usporeniji, a posljednjih desetljeća pod snažnim utjecajem globalizacije u društvu dolazi do pojave moralne i odgojne krizu. Društvene promjene dovele su do smanjenja odgojnog utjecaja roditelja, te su također u velikoj mjeri onemogućile roditeljska nastojanja za ostvarenjem poticajnog obiteljskog konteksta za odgoj i razvoj djece. Krizi odgoja ponajviše je pridonijela snažna ekonomska kriza, zahtijevajući od roditelja duža izbjivanja i migracije, što se negativno reflektiralo na količinu vremena provedenog s djecom, a time i na stvaranje preduvjeta za kvalitetan obiteljski odgoj. Cjelokupne društvene promjene odrazile su se i na promjene u sustavu obiteljskih vrijednosti, zbog čega temeljne obiteljske vrijednosti prolaze kroz razdoblje dezintegracije i preobrazbe. Mladi se tako sve više odlučuju za slobodu i razvoj profesionalnog identiteta, dok brak i obitelj postaju sve manje poželjni. Navedene su promjene, a posebice nezaposlenost, imale snažan utjecaj na brak i obitelj i u Republici Hrvatskoj, što je rezultiralo padom broja sklopljenih brakova, porastom broja izvanbračnih zajednica, samohranih majki i očeva, te djece rođenih izvan braka. Brojnim mjerama i potporama, nastoji se utjecati na poboljšanje obiteljske slike Hrvatske, a u kojoj će mjeri i hoće li uopće imati pozitivne utjecaje na njezino poboljšanje otvoreno je pitanje.

Istaknuto stanje obiteljskog odgoja zahtjeva pristupanje ponajprije institucijskoj pomoći obitelji, te podizanju roditeljskih kompetencija. Kao što se često naglašava, samo kompetentan roditelj ne odustaje od svog roditeljstva i teškoće koje se javljaju u obiteljskom odgoju smatra privremenima i premostivima.

9. LITERATURA

1. Akrap, A. (2015), Demografski slom Hrvatske: Hrvatska do 2051. *Bogoslovna smotra*, 85 (3), str: 855 – 881
2. Bezić, Ž. (1988). Je li odgoj potreban. *Crkva u svijetu*, 23 (1), str: 18 – 25
3. Bilić, V. (2016). *Odgoj*. U Matijević, M., Bilić, V., Opić, S. (Ur.), *Pedagogija za učitelje i nastavnike* (str. 70 – 97). Zagreb: Školska knjiga
4. Brković, I. (2009). *Zašto želimo biti roditelji? Roditeljstvo i stilovi odgoja*. U Čorkalo Biruški, D. (Ur.). *Primijenjena psihologija: pitanja i odgovori* (str. 100 – 118). Zagreb: Školska knjiga
5. Jull, J. (1996). *Vaše kompetentno dijete*. Zagreb: Educa
6. Jurčević – Lozančić, A. (2005). *Izazovi odrastanja – predškolsko dijete u okruženju suvremene obitelji i vrtića*. Petrinja: Visoka učiteljska škola, Petrinja
7. Jurčević – Lozančić, A. (2011). Redefiniranje odgojne uloge obitelji. *Hrvatski časopis za odgoj i obrazovanje*, 13 (4), str: 122 – 150
8. Jurčević – Lozančić, A. (2016). *Socijalne kompetencije u ranome djetinjstvu*. Zagreb: Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
9. Lacković, Lj. (2010). *Obiteljska atmosfera, zašto je važna?*. Zagreb: Obiteljski centar Grada Zagreba
10. Ljubetić, M. (2007). *Biti kompetentan roditelj*. Zagreb: Mali profesor.
11. Ljubetić, M. (2011). *Stabilna obitelj i poželjno roditeljstvo u kaotičnom svijetu – (moguća) stvarnost ili iluzija? (Imaju li perspektivu i/ili alternativu?)*. U Maleš, D. (Ur.), *Nove paradigme ranoga odgoja* (str. 67 – 96). Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu – Zavod za pedagogiju
12. Maleš, D. (2012). Obitelj i obiteljski odgoj u suvremenim uvjetima. *Dijete, vrtić, obitelj*, 18 (67), str: 13 – 15
13. Maleš, D., Kušević, B. (2011). *Nova paradigma obiteljskoga odgoja*. U Maleš, D. (Ur.), *Nove paradigme ranoga odgoja* (str. 41 – 66). Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu – Zavod za pedagogiju
14. Miliša, Z., Dević, J. i Perić, I. (2015). Kriza vrijednosti kao kriza odgoja. *Mostariensia*, 19 (2), str: 7 – 20
15. Nimac, D. (2010). (Ne)mogućnosti tradicijske obitelji u suvremenom društvu. *Obnovljeni život*, 65 (1), str: 23 – 35

16. Opić, S. (2016). *Odgoj u obitelji i obiteljska pedagogija*. U Matijević, M., Bilić, V., Opić, S. (Ur.), *Pedagogija za učitelje i nastavnike* (str. 182 – 193). Zagreb: Školska knjiga
17. Petani, R. (2011). *Odnos roditelj – dijete*. U Maleš, D. (Ur.), *Nove paradigme ranoga odgoja* (str. 97 – 124). Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu – Zavod za pedagogiju
18. Puljiz, V., Zrinščak, S. (2002). Hrvatska obiteljska politika u europskom kontekstu. *Revija za socijalnu politiku*, 9 (2), str: 117 – 137
19. Rosić, V. (1998). *Obiteljska pedagogija*. Rijeka: Filozofski fakultet u Rijeci – odsjek za pedagogiju
20. Rosić, V., Zloković, J. (2002). *Prilozi obiteljskoj pedagogiji*. Rijeka: Graftrade
21. Rosić, V., Zloković, J. (2003). *Modeli suradnje obitelji i škole*. Đakovo: Tempo
22. Shaw, R., Wood, S. (2009). *Epidemija popustljivog odgoja – Zašto su djeca nevesela, nezadovoljna, sebična... te kako im pomoći*. Zagreb: V.B.Z.
23. Stevanović, M. (2000). *Obiteljska pedagogija*. Varaždinske Toplice: Tonimir
24. Štifter, A., Mihalj, M., Rajhvajn Bulat, L., Vuković, S. (2016). Razlozi razvoda braka kao odrednice sporazuma o roditeljskoj skrbi. *Ljetopis socijalnog rada*, 23 (2), str: 275 – 297
25. Vujović, T. (2015). Utjecaj migracija na objektivne uvjete života obitelji maloljetnih delinkvenata. *Sociologija i prostor*, 53 (1 (201)), str: 41 – 58
26. Vukasović, A. (1990). *Pedagogija*. Zagreb: Zagreb
27. Živić, D. (2003). Demografski okvir i razvoj obiteljske strukture stanovništva Hrvatske 1971. – 2001. *Revija za sociologiju*, 1 (2), str: 57 – 73.
28. Župarić – Iljić, D. (2016). *Iseljavanje iz Republike Hrvatske nakon ulaska u Europsku uniju*. Zagreb: Friedrich Ebert Stiftung

MREŽNE STRANICE:

1. Biketa Caktaš, B., Ivanušec, S., (2014). *Odgoj u obitelji*.
http://dv-ciciban.hr/?page_id=205 (26.06.2019.)
2. Europska konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda
[https://www.zakon.hr/z/364/\(Europska\)-Konvencija-za-za%C5%A1titu-ljudskih-prava-i-temeljnih-sloboda](https://www.zakon.hr/z/364/(Europska)-Konvencija-za-za%C5%A1titu-ljudskih-prava-i-temeljnih-sloboda) (12.06.2019.)
3. Hrvatski jezični portal
<http://hjp.znanje.hr/index.php?show=search> (17.06.2019.)

4. Jutarnji list
<https://www.jutarnji.hr/life/obitelj-i-djeca/prva-analiza-takve-vrste-ikad-napravljena-u-hrvatskoj-evo-zasto-kako-i-kada-krahiraju-brakovi-gradana/6757746/> (08.07.2019.)
5. Konvencija UN-a o pravima djeteta
https://www.unicef.hr/wpcontent/uploads/2017/05/Konvencija_20o_20pravima_20djeteta_full.pdf (12.06.2019.)
6. Leksikografski zavod
<http://enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=44560> (17.06.2019.)
7. Leksikografski zavod
<http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=44727>(12.06.2019.)
8. Ministarstvo za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu skrb
<https://mdomsp.gov.hr/istaknute-teme/demografija/demografske-mjere-na-lokalnoj-i-zupanijskoj-razini/10177>(06.07.2019.)
9. Obiteljski zakon
<https://www.zakon.hr/z/88/Obiteljski-zakon> (04.07.2019.)
10. Opća deklaracija o ljudskim pravima
https://narodne-novine.nn.hr/clanci/medunarodni/2009_11_12_143.html(12.6.2019.)
11. Popis stanovništva, kućanstva i stanova 2011. Kućanstva i obitelji (2016)
https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2016/SI-1583.pdf (06.07.2019.)
12. Popis stanovništva, kućanstva i stanova 2011. Stanovništvo prema obrazovnim obilježjima (2016)
https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2016/SI-1582.pdf (07.07.2019.)
13. Prirodno kretanje stanovništva u 2017. (2018)
https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2018/SI-1618.pdf (06.07.2019.)
14. Statistički ljetopis Republike Hrvatske 2018, (2018)
https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/ljetopis/2018/sljh2018.pdf (07.07.2019.)
15. Vlada Republike Hrvatske
<https://vlada.gov.hr/UserDocsImages//2016/Sjednice/2019/Travanj/153%20sjednica%20VRH//Nacionalni%20program%20reformi%202019..pdf>
(14.07.2019)
16. Vukasović, A. (2010). *Određenje i glavna obilježja odgoja*

<https://www.scribd.com/doc/73919621/ODRE%C4%90ENJE-I-GLAVNA-OBILJE%C5%BDJA-ODGOJA-by-Ante-Vukasovic> (19.06.2019.)

17. Zakon o socijalnoj skrbi

<https://www.zakon.hr/z/222/Zakon-o-socijalnoj-skrbi> (04.07.2019.)

PREDAVANJA

1. Predavanja iz kolegija Obiteljska pedagogija, 2014

POPIS GRAFIKONA

Grafikon 1. Prirodno kretanje stanovništva RH, 1998 – 2017.g.....	31
Grafikon 2. Prosječna starost majki pri prvom porodu	32
Grafikon 3. Žensko stanovništvo RH, starije od 15 godina, prema stupnju obrazovanja	33
Grafikon 4. Sklopljeni i razvedeni brakovi u RH, 1988 – 2017.g	34
Grafikon 5. Prikaz učestalosti i raspodjela po spolu razloga razvoda braka iz perspektive bračnih partnera	36

POPIS TABLICA

Tablica 1. Sličnosti i razlike tradicionalne i suvremene obitelji	7
Tablica 2. Pojednostavljeni prikaz četiri stila roditeljskog odgoja	14
Tablica 3. Kategorije najčešćih razloga razvoda braka.....	35

POPIS ILUSTRACIJA

Slika 1. Tradicionalna obitelj (višegeneracijska).....	5
Slika 2. Suvremena obitelj	6
Slika 3. Odgoj u širem smislu	10
Slika 4. Mogući načini uključivanja društva u obiteljski odgoj.....	15
Slika 5. Djeca uče ono što doživljavaju, ono s čime žive	20
Slika 6. Put od ekonomskog pritiska na obitelj do problema u prilagodbi djeteta	24
Slika 7. Odnos roditeljskog stresa i problema u ponašanju djece	27
Slika 8. Obitelji prema tipu u Hrvatskoj 2011. godine	32

IZJAVA O SAMOSTALNOJ IZRADI RADA

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU

UČITELJSKI FAKULTET

ODSJEK ZA ODGOJITELJSKISTUDIJ

IME I PREZIME STUDENTICE: Josipa Mavračić

IZJAVA O SAMOSTALNOJ IZRADI RADA

Izjavljujem da sam diplomski rad pod nazivom *Kriza obiteljskog odgoja u razvijenom svijetu* izradila samostalno. Svi dijelovi rada, nalazi ili ideje koje su u radu citirane ili se temelje na drugim izvorima, bilo da su u pitanju knjige, znanstveni ili stručni članci, Internet stranice, zakoni i sl. u radu su jasno označeni kao takvi te adekvatno navedeni u popisu literature.

U Zagrebu, rujan 2019.

Josipa Mavračić